

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lidová píseň v pedagogice předškolního věku

The folk-song in pedagogy for pre-school children

Magdalena Cuřínová

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Michal Nedělka, Dr.

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Lidová píseň v pedagogice předškolního věku“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce prof. PaedDr. Michala Nedělky, Dr. za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala především prof. PaedDr. Michalu Nedělkovi, Dr. za odbornou pomoc, trpělivost a čas, který mi věnoval v době zpracovávání diplomové práce.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá praktickými možnostmi využití lidové písně nejen k rozvoji dětských hudebních dovedností, ale i jejím vlivem na celkový rozvoj osobnosti předškolních dětí.

Teoretická část obsahuje stručný vývoj lidové písně, zastoupení lidové písně v Rámcovém programu pro předškolní vzdělávání, dále popisuje jednotlivé hudební činnosti při práci s písní a krátce je věnována osobnosti předškolního pedagoga.

Praktická část je zaměřena na využití lidové písně v praxi s předškolními dětmi. Na souboru písní ukazuje, jak lze prostřednictvím hudebních činností rozvíjet osobnost dítěte. Písně obsahují praktické náměty, které jsou v konkrétní mateřské škole realizovány. Následně jsou zaznamenány reakce dětí na uváděnou nabídku činností.

Klíčová slova

instrumentální činnosti, lidová píseň, pěvecké činnosti, pohybové činnosti, poslechové činnosti, předškolní věk

Abstract

The thesis concerns practical possibilities how to work with folk-songs not only for building-up the musical skills of pre-school children but also for the influence of their overall personal development.

The theoretical part describes the folk-song development in RVP PV, particular musical activities working with songs and this part also mentions the development of pre-school child(e)ren abilities and shortly describes the personality of pre-school pedagogue.

The practical part concerns how to work with the folk-song in practice. The concrete example (set of songs) shows how is possible to develop children's personality via musical activities. Songs contain practical topics according to defined aims, which are realised in the concrete nursery school. Subsequently are recorded children's reactions at implemented activities.

Key words

instrumental activity, folk song, singing activity, motion activity, listening activity, preschool age

Obsah

Úvod	9
1. Uvedení do problematiky	10
1.1 Cíle a metodologie práce	10
1.2 Charakteristika literatury	10
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
2. Lidová píseň.....	11
2.1 Historie lidové písně.....	12
2.2 Oblasti výskytu písní.....	14
2.3 Klasifikace písní.....	15
2.4 Náměty lidových písní.....	16
2.5 Stavba lidové písně	18
2.6 Sběratelé lidových písní	19
3. Lidová píseň v pedagogickém procesu mateřské školy	21
3.1 Hudební činnosti při práci s písní	22
3.1.1 Lidová píseň a pěvecké činnosti	23
3.1.2. Lidová píseň a instrumentální činnosti.....	27
3.1.3 Lidová píseň a poslechové činnosti	31
3.1.4 Lidová píseň a hudebně pohybové činnosti.....	34
4. Lidová píseň a Rámcový program pro předškolní vzdělávání	40
4.1 Klíčové kompetence	40
4.2 Rámcové cíle.....	41
4.3 Vzdělávací obsah	42
5. Osobnost předškolního pedagoga	48
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	50
6. Realizace hudebních činností při práci s lidovou písní v konkrétní třídě	50
6.1 Organizace a průběh.....	50

6.2	Hudební projekt.....	50
8.	Seznam použité literatury a zdrojů.....	94
8.1	Seznam literatury	94

Předmluva

Jaké místo zaujímá lidová píseň v životech současných lidí?

Zamyslíme-li se nad její úlohou, je jasné, že ve srovnání s minulými generacemi je mnohem menší. Důležité postavení má zajisté u těch, kteří mají hudbu jako své povolání, či koníčka.

Kde může v současnosti dítě přijít do kontaktu s lidovou písní?

Dříve to bylo tradičně v rodinném prostředí. V jednom ze svých rozhovorů Pavel Jurkovič sděluje: „*Měl jsem takovou mamičku, jak se u nás na Moravě říká, která byla jedinečnou zpěvačkou. Obyčejná venkovská ženská, ale byl to vlastně můj první učitel hudby. Dodnes říkám maminkám, nechtějte, aby děti přijímaly ukolébavku od třeba velice známé zpěvačky, to musíte udělat vy. I kdyby se rodina vyjadřovala o vašem zpěvu kdovíjak negativně, vy jste nejlepší zpěvačka na světě.*“¹

Z praxe je mi známa skutečnost, že v dnešních rodinách děti se zpěv lidové písně poněkud opomíjí. Mohu říci, že dvě, či tři děti z celého třídního kolektivu dovedou zapívat alespoň kratší část, kterou je naučila maminka, babička, či někdo jiný z rodiny.

Zpěv lidského hlasu čím dál tím více nahrazuje technika. Děti ponejvíce písně znají z nejrůznějších médií a hudba se pro ně stává spíše kulisou. Sice ji slyší, ale nevnímají.

Zmiňované skutečnosti vedou k tomu, že píseň dnes rychle z ústního podání mizí. Lidé ji nahrazují přehlušujícím hlukem, který je odrazem jejich života.

Místem, kde se dnes malé dítě může aktivně setkat s lidovou písní, je právě mateřská škola. Pokud se nám učitelkám podaří předat píseň s chutí, se zaujetím a opravdovostí, má písnička šanci, že bude dětmi přijata. Pokud na půdě mateřské školy dítě získá různými činnostmi vztah k této písni, je pravděpodobné, že nadále bude mít zájem svůj potenciál rozvíjet v dalších institucích, které poskytují hudební vzdělání. Pokud by si na této cestě osvojilo alespoň zlomek písňového dědictví, vznikla by šance, že lidová píseň neupadne úplně v zapomnění v dalších generacích.

---

¹ "Zpívat se naučíte pouze zpíváním," říká Pavel Jurkovič. Česká televize [online]. 2013 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/224580-zpivat-se-naucite-pouze-zpivanim-rika-pavel-jurkovic/>.

Úvod

Jak už jsem se zmínila v předchozí kapitole, v současné době má málokteré předškolní dítě vytvořený od svých blízkých alespoň úzký repertoár lidových písní. Mateřská škola může v mnohém tuto skutečnost pozitivně ovlivnit. Ale pouze za předpokladu, že pedagog oplývá patričnými znalostmi a dovednostmi, které se týkají hudebních činností s dětmi předškolního věku. Ve svém okolí se setkávám s mnohými učitelkami, které tuto oblast dosti opomíjejí právě z důvodu malé teoretické i praktické vybavenosti.

Problém spatřuji v současném systému vznikajících škol, ve kterých si učitelky „narychlo“ doplňují své vzdělání a hudební základy jim zde nejsou v dostatečné míře předávány. Stává se pak, že lidové písně jsou v mateřských školách dětem zprostředkovávány pouze jako kulisa z CD, většinou k pohybovým činnostem, či zpěvu. Do jiných hudebních činností s písní se učitelky s dětmi z uváděných důvodů raději nepouštějí. V lepším případě pak sahají po hotových „kuchařkách“, ve kterých hledají návody.

Byla bych ráda, kdyby tato práce posloužila jako inspirace těm, kteří chtějí obohatit své působení v hudební oblasti s předškolními dětmi a využijí k tomu právě lidovou píseň, která nabízí zdroj inspirací k dalším různorodým činnostem.

Nechť je vše uvedené chápáno jako ukázka nejrůznějších možností, které mohou učitelkám otevřít cestu pro jejich další tvořivou práci.

1. Uvedení do problematiky

V počátku teoretické části své diplomové práce nejprve nastiňuji historii lidové písně. Zabývám se klasifikací, náměty, stavbou lidové písně, zmiňuji také sběratele a jejich významné sbírky.

V další části lidovou píseň spojuji s hudebními činnostmi v mateřské škole. V jedné z kapitol se zaměřuji na lidovou píseň ve vztahu k současnému RVP PV a v neposlední řadě zmiňuji osobnost předškolního pedagoga, jako důležitý prvek propojení teorie do reálného života v mateřské škole.

Praktická část obsahuje vytvoření metodického materiálu, který splňuje normy předškolního vzdělávání a jeho následné ověření v praxi.

1.1 Cíle a metodologie práce

Cílem praktické části je vytvoření inspirativního didaktického materiálu zaměřeného na práci s lidovou písní v mateřské škole, který by podněcoval hudební vývoj dětí a uvedenými náměty přispěl k rozvoji jejich hudebních schopností a dovedností. Následně pak tento teoretický materiál bude realizován v praxi a ověřován při práci se skupinou dětí. O každé realizaci budou provedeny průběžně záznamy s reakcemi dětí na hudební podněty a aktivity vycházející z lidových písní. V práci budou použity především metody zúčastněného pozorování a rozhovory.

1.2 Charakteristika literatury

K uváděné problematice existuje řada publikací, které se váží k historii lidové písně. V práci jsou využity poznatky např. Jiřího Horáka, který vyhrazuje lidové písní zasloužené místo. Významného postavení při výzkumu lidové písně zaujímá i osoba Bedřicha Václavka, jehož dílo mi bylo též inspirací. Zajímavé poznatky v této oblasti uvádí i jeden ze současných autorů, Stanislav Pecháček.

Lidové písně jsou uváděny v mnoha sbornících a tvoří stěžejní součást metodických příruček pro učitele. K praktickému využití mi byly inspirací knihy řady současných autorů, jako je například Alena Tichá, Marie Lišková, Eva Kulhánková, Zdeněk Šimanovský a další, které v následujícím textu této práce zmiňuji.

I. TEORETICKÁ ČÁST

2. Lidová píseň

V odborné literatuře je nahlíženo na lidovou píseň z mnoha úhlů pohledu a můžeme se setkat i s různými definicemi lidové písně.

Lidová píseň představuje spojení dvou pojmů, které v soudobé literatuře objasňuje Pecháček takto: „*Termín lidová píseň vznikla překladem z německého Volkslied, který zavedl v 70. letech 18. století Johann Gottfried Herder, a nahradil do té doby obecně používané pojmy národní píseň, případně prostonárodní píseň, jejichž význam se posunul směrem k písňovým projevům s vlasteneckým obsahem.*“²

V publikaci B. Václavka se můžeme dočíst, že není možné, aby píseň lidová byla výtvozem více jedinců. Složil ji jednotlivec, poté si ji společenství upravovalo, měnilo, ubíralo a přidávalo, čímž se píseň stávala výtvozem kolektivním. Pokud se píseň ujme a zpívá se nejméně dvě až tři generace, stává se v našem pojetí lidovou. „*Písni lidovou jest jen ta píseň, jež jest projevem kolektivního duševního života lidu.*“³

Ludvík Kuba se k lidové písni vyjadřuje velice citově: „*Pozorujice píseň ve stavu původním, ponenáhlu poznáváme a přesvědčujeme se, že píseň jest organismus, nesoucí všechny znaky živých bytostí: má své já, svůj vznik a zánik, dobu svého rozvoje, vyplněnou stálým vlněním a pohybem, přijímá potravu v podobě jiných útvarů kulturních a zase ji vydává...jako živočichové a byliny sama ze sebe se množí, má předky i potomstvo s různými stupni příbuzenstva... Píseň je tedy bytostí živoucí.*“⁴

Z uvedeného vyplývá, že lidová píseň je útvar velice hodnotný, v němž je vyjádřen celý historický vývoj lidstva. Spolu s pohádkou, říkadlem, příslovím, pranostikou a hádankou je druhem lidové slovesnosti, ve které můžeme nalézt úzké spojení slova s textem, což je důležitý moment, využitelný právě v soudobé pedagogice.

Lidové písně provázely prostého vesničana od kolébky až do konce jeho životní cesty. Od dětských říkadel, přes písně milostné, tragické, žertovné, satirické aj. Zrcadlí staré zvyky a odkazy posvěcené staletou zkušeností našich předků a svědčí o pozorovatelském nadání našeho lidu, který v nich vyjadřoval své nejskrytější myšlenky, radosti, strasti a naděje. Ústním podáním se tyto písně postupně šířily z generace na generaci.

² PECHÁČEK, S. *Lidová píseň a sborová tvorba*, 2010, str. 17.

³ VÁCLAVEK, B. *O lidové písni a slovesnosti*, 1963, str. 54.

⁴ ÚLEHLA, V. *Živá píseň*, 1949, str. 207.

2.1 Historie lidové písně

O vzniku a vývoji lidové písně se můžeme dočíst v publikaci Horáka (1946), který se k lidové písni dostává přes nejprimitivnější lidské projevy, zprvu pouhé výkřiky. Později vytvořením řeči a jejím spojením s hudbou vznikl zpěv. Zpěv kdysi zasahoval do mnoha oblastí lidského života a jedním z jeho smyslů bylo zejména usnadňovat lidem jejich práci.

S historií se váží především písně pracovní, které měly vztah k postupu konané práce, pomáhaly udržovat jednotné tempo pracovních pohybů a usnadňovaly tak práci jednotlivce nebo celé skupiny. Po období loveckém se začali lidé zabývat zemědělstvím. Stále si uvědomovali svoji spjitost s přírodou a utvářeli si celou soustavu obřadů, jimiž vítali například počátek jara, senoseč, žně, podzimní sklizně atd. Jejich nejpodstatnější část tvořil právě zpěv a tanec. Život vesnicánů byl v kruhu magických obřadů, pověr a duchů, ale nad nimi vládl od poslední čtvrtiny devátého století mravní řád křesťanství. Docházelo k tomu, že mezi lidmi byly zakazovány některé pohanské obyčeje, zvyky, zpěvy a písně, které se vázaly ke koloběhu celého roku a k rodinným událostem, jako bylo například narození dítěte, svatební a pohřební obřady aj. Církev stíhala přísnými tresty zpěvy, které připomínaly pohanskou víru. Celá duchovní kultura českého lidu měla tedy hluboký základ v křesťanství, i když po značnou dobu v ní přetrvávaly ještě prvky pohanské. Dlouhá staletí se pohanské přežitky zachovávaly v různých písních zařikávacích, koledních a obřadních. Ještě v současnosti nás přitahuje například neuchopitelná tajemná síla bludiček, hejkalů, divoženek apod.

Ke vzniku písní tedy vedla daleká cesta.

Až do jedenáctého století nejsou známy dle Horáka žádné prameny z oblasti lidového zpěvu či písně.

Asi ve druhé čtvrtině dvanáctého století literatura uvádí vznik památné písně „Hospodine pomiluj ny“. Tato píseň je považována za nejstarší dochovanou lidovou píseň duchovní v evropských literaturách. Ve stoletích třináctém a čtrnáctém se uvádí vznik dalších duchovních písní, jako je například píseň „Svatý Václave“, „Buoh všemohúcí“ a „Jesu Kriste, štědrý kněže.“ Tyto čtyři písně, posvěcené dlouhou tradicí, trpěla církev v lidovém jazyce jak v chrámech, tak i mimo kostel při různých procesích. Zajímavostí je i doložený začátek jedné koledy z konce čtrnáctého století, jejíž slova zní: „Pomni hody na provody, žeť jsú svatí dni“, která připomíná popěvek současné koledy: „Hody, hody, doprovody.“ Tento text lze považovat za nejstarší doložený text světské lidové písně.

Rozvoj liturgického zpěvu a chrámové hudby měl vliv na lidový středověký zpěv. Ráz lidových písní této doby byl ovlivňován německou rytířskou lyrikou milostnou a dále rostoucím vlivem středověké umělé hudby francouzských trubadúrů. Není pochyb, že ne jeden rys pronikl i do ústního podání. Ze čtrnáctého století se dochovala v lidovém duchu například píseň „Stratilat' jsem milého.“ O vlastních lidových písních století čtrnáctého není v literatuře mnoho dokladů, neboť tehdejší duchovní je považovali za výtvary hříšné světské mysli a neměli o šíření takovýchto skladeb zájem. Lidoví hudebníci, hudci a píštcí měli v tehdejší společnosti nejopovrženější místo.

Od patnáctého století, vlivem české reformace, získávala důležité místo lidová píseň duchovní, která pronikala do každodenního života lidí. Šestnácté století bylo dobou rozkvětu světské lidové písně. V této době vznikly písně jako: „Když jsem já ty koně pásal“, „Proč, kalino, v struze stojíš“. Jedna z nejstarších písní: „Radujme se, veselme se“, se ve svém původním tvaru zachovala až do dvacátého století.

Horák (1946) uvádí srovnání dřívějších textů lidových písní s písněmi sebranými ve století devatenáctém. Dle něho se ráz naší lidové lyriky i písní obřadních prodlením pěti století v podstatě nezměnil. Mnohé písně žijí v lidovém podání v málo pozměněném podání až dodnes.

Životní úroveň a poměry vesnice v historii se v závislosti na společenské situaci různě měnily, což se projevovalo i na ústní lidové slovesnosti. Ráz písní ovlivňoval například způsob života, podnebí, kraj a sociální poměry obyvatelstva. Obec přijímala jen tu píseň, která byla v souladu s jejím vkusem a celkovým světovým názorem. Každá píseň měla svého individuálního autora. Skládal ji ten, kdo dovedl a zpíval ji každý, komu se líbila. Staré písně lidové šířili po kraji potulní písničkáři, řemeslníci, obchodníci i žebráci. Každý takovou píseň zpíval po svém, a proto se stávalo, že na své dlouhé cestě nezůstávala beze změn a ústním podáním se rozmanitě obměňovala. Tímto způsobem některé písně velice rychle pronikly ze skladatelova rodného prostředí do okolních vesnic a udržely se i několik pokolení.

V šestnáctém století rozvojem knihtisku nastala možnost na drobných letáčích vydávat po poutích a trzích některé písně, tzv. „kramářské“, které pronikaly do širokých lidových vrstev. Vznikaly tak sborníčky malého formátu, které se dědily z pokolení na pokolení.

„Zatímco v paměti se udrží spíše jen píseň krátká a výrazná, mohla se v těchto kramářských tiscích udržovat obsáhlá skládání lidová a pololidová ve své původní podobě.“

*Proti ostře broušeným krystalům lidových písní, zpívaných z paměti, máme v písních kramářských zachovánu primitivní tvorbu jedinců z lidu v její původní podobě.*⁵

Velký rozvoj lidových písní můžeme zaznamenat v sedmnáctém a osmnáctém století. Zatímco v první polovině devatenáctého století byla ještě lidová píseň se zájmem sbírána a tvořivým způsobem využívána, od poloviny devatenáctého století zájem o lidový zpěv a píseň začal mizet. Vzdělané vrstvy ale začaly usilovat o její zachování a prosazovaly zpěv např. do škol a vesnických spolků.

Koncem devatenáctého století sběratelská činnost oživila. Dokladem toho bylo roku 1895 uskutečnění Národopisné výstavy, kde byly k vidění nejrůznější originální expozice ze života venkovského obyvatelstva. Zájem společnosti o problematiku lidové tvorby se projevoval i publikací časopisu *Český lid*, založený v roce 1891, který s přestávkami obnovoval několik desetiletí svoji činnost. Cenné doklady ze života lidových hudebníků a zpěváků najdeme u různých sběratelů, o kterých se zmiňuji v níže uvedené kapitole.

2.2 Oblasti výskytu písní

Lidová píseň v průběhu svého vývoje podléhala vlivům určujícím převažující charakter určité doby, či kraje.

Václavek B. (1963) uvádí členění naší tradiční hudební lidové kultury do dvou oblastí. Západní, která tvoří celé Čechy a západní Morava – Horácko, Podhorácko, Haná a východní, která zahrnuje celou východní Moravu – Lašsko, Valašsko, Slovácko a částečně i píseň hanáckou.

Lidové písně západní kultury se ustálily ve vývojovém typu, který označujeme jako instrumentální. Jejimi charakteristickými rysy, které uvádí Valový E. (1978), jsou převaha durových tónin, pravidelné členění a po stránce rytmické je nápadná převaha třídobého taktu.

Druhý typ písně, vokální, je tóninově bohatší, má bohaté rytmické členění (melodie rytmicky respektuje slovo), převažuje dvoudobé metrum a rovnoměrné zastoupení durových a mollových tónin. Oproti instrumentálním písním se v těchto zvyšuje význam textu.

---

⁵ VÁCLAVEK, B. *O lidové písní a slovesnosti*, 1963, str. 163.

2.3 Klasifikace písní

Lidové písně lze klasifikovat podle různých hledisek. Každý autor má lidové písně rozdělené do jiných kategorií. Třídící kritérium ale není možné beze zbytku aplikovat vždy na celý písňový fond. Tento obrovský materiál není homogenní, proto jeho klasifikace není jednoduchou záležitostí.

Valový E. (1978) zdůrazňuje při třídění dvě hlediska – třídění dle textu nebo dle nápěvu. Slovesný základ má dle něho např. Sušilova sbírka „Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými“ (1859). Stránka hudební zde není klasifikována.

Z hlediska písňového textu bere Valový v úvahu hledisko funkce (písně taneční, obřadní, pracovní), hledisko míry dějovosti (lyrické, lyricko-epické, epické), dále zmiňuje třídění dle obsahu jednotlivých tematických okruhů (milostné, pijácké, vojenské).

Dalším hlediskem je třídění dle sociálního prostředí (selské, vojenské, řemeslnické) a dle věkových skupin interpretů (dětské, písně mládeže a starců). Při preferenci složky nápěvové klasifikuje písně podle formy nápěvu a tonálnosti.

Regionální oblasti rozdělují písně na chodské, blatácké, valašské, slovácké aj.

Následující třídění uvádí Pecháček S.: „Podle věku zpěváků lze rozdělit na písně určené dětem, dospívající mládeži či dospělým, podle pohlaví pak na písně mužské a ženské, chlapecké a dívčí. V závislosti na mimohudebních funkcích, které písně plní ve společenském životě lidového kolektivu, můžeme rozlišit písně taneční, svatební, pohřební, ukolébavky, pracovní, vánoční apod. Míra uplatnění dějových prvků rozlišuje písně na lyrické, lyricko – epické a epické, stupeň religiozity pak na písně světské, světské s duchovními prvky a duchovní. [...] Po území Čech a Moravy je zvlášť významné dělení na písně vokálního a instrumentálního typu. Písně instrumentálního typu se vyskytují v Čechách a na západní Moravě. Jejich hudební podoba je do značné míry ovlivněna melodickými i rytmickými prvky nástrojové hudby, tak jak vykryštovala a rozšířila se po celém území v období klasicismu, tj. výraznou periodicitou, převahou durové tonality, výstavbou melodií ze stupnicových postupů a rozložených akordů. Rytmus se odehrává ve dvoudobém nebo třídobém metrickém pozadí, což má mnohdy za následek nerespektování přízvukových kvalit textové předlohy. Počet textů až trojnásobně přesahuje počet melodií, tj. na jednu melodii se zpívá více textových variant. Vokální písňový typ se u nás vyskytuje na východní Moravě a dále směrem na východ. Pro tyto písně je charakteristická podstatně menší formová a taktová symetričnost, z tonálního hlediska se mnohem častěji objevují nejen mollové tóniny, ale i církevní a folklórní mody. Pokud jde o poměr textů a melodií,

*počet melodií převažuje, tzn., že na rozdíl od českých písní se setkáváme spíše se situací, kdy jeden text má více melodických variant.*⁶

Jiří Horák se zaměřuje na třídění v širším a užším slova smyslu:

1. V širším slova smyslu

- Písně znárodnělé, tj. skladby původu literárního, které došly obliby v lidových vrstvách, udržely se tam a znárodněly. Př. Hanka, Pícek, Erben, Čelakovský.
- Písně špalíčkové, čili jarmareční, ale také rozmanité „odrhovačky“.

2. V užším slova smyslu jsou to pak písně znárodnělé a lidové, které se společným slovem označují jako „národní“.

Dalším dělením dle Horáka jsou:

- Písně světské:

Výpravné, čili balady, Historické, Lyrické, Taneční, Obřadní

- Písně duchovní:

Výpravné, tak řečeno legendy, Lyrické, Obřadní

- „Vedle písní, které v lidu vznikly a dědily se ústním podáním s pokolení na pokolení, krouží v lidu písně tak řečené jarmareční, kramářské, čili špalíčkové.“⁷

2.4 Náměty lidových písní

Námětem lidových písní bylo vše, co souviselo s životem člověka. Vesnický člověk žil po celý život v úzkém vztahu s přírodou. Práce na poli a doma mu ukládaly povinnost, všimnout si počasí, pozorovat zvířata, ptáky, rostliny, stromy, poznávat byliny atd. Proto můžeme vypořádat, že nejčastěji jsou lidové písně právě o těchto přírodních tématech: „V širém poli hruška stojí“, „Prší, prší, jen se leje“, „Když jsem já šel k lesíčku“, „Pod dubem, za dubem“ atd. Krajina, pole, louky, potok, ale i stromy, háj, les aj. poutaly pozornost lidových skladatelů. Zajímavostí je skutečnost, kterou vypořádal Horák J. (1946) – nejoblíbenějším stromem lidových skladatelů je javor. Z ostatních stromů uvádí v písních: borověnku, stromeček březový, dub, chvojku, jedličku, kalínu,

⁶ PECHÁČEK, S. *Lidová píseň a sborová tvorba*, 2010, str. 18.

⁷ HORÁK J. *Naše lidová píseň*, 1946, str. 54.

lipku zelenou, topol, osiku, hrušku, jabloň atd. V písních můžeme najít i některé druhy květin: fialka, karafiát, rozmarinka, růže, marylánek atd. Z ptáků se zpívá o skřivánkovi, kukačce, slavíku, sokolovi, vlaštovičce, atd. Láska ke zvířatům a soucit s jejich utrpením se projevuje v písních o psovi, kočce, huse aj. „*Tento návrat do přírody prostřednictvím písní je také dar, který nám živá lidová slovesnost poskytuje.*“⁸

Lidové písně naznačují i nesrovnalosti, které se na vsích mezi lidmi objevovaly a to především mezi sedláky a chalupníky. Mezi těmito skupinami bývalo mnoho třenic a právě majetkové rozdíly stávaly v cestě mladých lidí. Nelibost se projevovala i poté, co si mládenec vybral nevěstu ze sousední vesnice. O útrapách vojenského života, o zlých rychtářích, panských úřednících a loučení, vyprávějí písně vojenské. Lid zajímaly písně se vzrušujícím dramatickým příběhem, které můžeme označit jako písně epické. Mnohdy přinášely mravní ponaučení a potrestání viníka. Naopak lyrické písně obsahují projevy citu. Zrcadlí obraz lidového života v práci všedního dne i ve svátečních chvílích. Můžeme sem zařadit ukolébavky a dětské písně, které projevují mateřskou lásku a přání, aby dítě bylo zdravé a hezké. Jemnost a něžnost se objevuje v písních milostných a svatebních. Často zde můžeme najít paralelismy přírodních dějů a lidského citového života. O konci života se zpívá v písních pohřebních. Vědomí povinnosti a práce je další téma, které se v písních zrcadlí. Pracovní den lidu doprovázely písně žatevní, kosecké, pastýřské a halekačky.

Taneční písně se nesoustředily tolik na téma a slova jako na hudbu. Některé z nich byly spíše tančnými hrami. Jména většinou dostávala podle textů v písni, např. tanec „Řezník“, „Švec“, „Mašina“. V prostředí venkovských tanečníků se těšila oblibě polka, vzniklá ve třicátých letech devatenáctého století. V souvislosti s tancem je třeba zmínit i oblíbené nástroje starých časů, ke kterým patřil cimbál, housle, flétna, basa, harfa a později klarinet. Ráz života na vsi byl dán střídáním ročních dob a významnými slavnostmi církevního roku, kterým se připisují různé obyčeje, zábavy a slavnosti. Patří mezi ně například koledy, „letnice“, „jízda králů“, „královničky“, které provázely život v obci po celý rok. Mnohé zvyky a obřady měly v minulosti jednu důležitou funkci – shromažďovat rodinu nebo celou obec. Vlivem dalekosáhlých změn na vsi tyto obřadní písně mizely z ústního podání daleko rychleji, než písně ostatní. Proto bychom se měli snažit uvést je znovu do paměti, hlavně co se týče vánočních koled, které se dají považovat za klenoty lidového umění.

---

⁸ JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*. 2012, str. 47.

2.5 Stavba lidové písně

Horák J. (1946) hovoří o trojí základní formě, kterou můžeme v písních najít: monolog, dialog a děj, který má zachytit určitý vývoj události nebo citový projev. Největší počet lyrických písní uvádí rázu monologického. Dialog se objevuje především v baladách. Jeho funkcí je rozvíjet děj a stupňovat dramatickou účinnost.

Stavba písní dle Horáka závisela na způsobu spojování představ.

1. Základním vzorem, podle kterého vzniklo tisíce písní, je spojení smyslového vjemu a citové reflexe. Autor např. popisuje obrázek přírody a k němu přidává vzpomínku na lásku.
2. Základní myšlenka naznačení v první sloce je rozvedena do slok dalších. Někdy se některý verš opakuje a tvoří vůdčí motiv celé písně.
3. Epigram. Poslední sloka nebo verš vyhrocují situaci v písní pointou.
4. Stavbu písně silně ovlivňuje rým. Některé povedené rýmy se přejímají z písně do písně. Např. oči – točí. Tento rým najdeme v několika písních.
5. V některých písních se objevuje útvar, tzv. „dvojice.“ Obsah jedné sloky je v té druhé jen trochu obměněn.
6. Lidové zpěváci někdy využili obměnu písně. Pozměnili text a přizpůsobili si ho dané situaci.
7. Spojování písní – kontaminace. V posledních desetiletích se nové texty písní tvořily již málo, proto docházelo k tomu, že skladatelé spojovali různorodé prvky písní v nové celky. Tím vznikla píseň o více slokách, ale mnohdy už nepodávala nic moc nového.

V písních jsou využívány různé výrazové prostředky:

- Refrén, který vzniká pravidelným opakováním slova nebo celých veršů a zvyšuje tak zpěvnost písně. V moravských písních bývá refrén často tvořen citoslovcem: oj, ej, aj.
- Živosti a názornosti dodávají písním metaforické výrazy, např. děvče jak růžička.
- Užíváním přídavných jmen se více konkretizují neurčité pojmy, př. Červený šáteček.
- V některých písních se v obměnách opakují ustálené obraty, př. Kdybych byla ptáčkem.

- Zajímavostí písní je i hojný výskyt křestních jmen. Dále se objevují i jména místní, což svědčí o tom, že písně byly zakotveny v určitých oblastech, např. Chlumecký zámek, Okolo Třeboně, K Budějicům cesta, Kdyby byl Bavorov...
- Poměrně častým prvkem je výskyt zdvojnásobných slov, např. jetelíček, děvčátko, šavlička aj.
- Zřídka se setkáme i s cizími slovy, která jsou většinou původu latinského a německého. Příklad: almara, dukát, galán, verbovat aj.

2.6 Sběratelé lidových písní

Podstata zájmu o lidovou píseň vzešla z myšlenek J. J. Rousseaua a J. G. Herdera. Během 150 let se vystřídal několik pokolení sběratelů, kteří zapsali tisíce písní a usnadnili tak soustavné vědecké bádání i uměleckou tvorbu.

V publikacích autorů, zabývajících se historií lidové písně, se můžeme dočíst o mnoha osobnostech, které svou činností dosáhli velkého úspěchu.

Z obsáhlého výčtu bych zmínila několik základních jmen, v nichž měla sběratelská tradice pevnou oporu. Patří mezi ně například **Fr. L. Čelakovský**, který ve sbírce „Slovanské národní písně“ (1822 – 1827) poprvé v dějinách světové literatury podává výbor písní všech slovanských národů. Českých písní je zde poměrně málo. U nás tato sbírka znamená vrchol prvního období studia lidové písně, které bylo ovládáno především hlediskem estetickým.

Na Moravě byl jednou z významných postav českého národního obrození **František Sušil**, který r. 1835 vydal s velkým úspěchem písně z okolí Rousínova pod názvem „Moravské národní písně.“ Do sbírání písní se pustil již roku 1824 a roku 1860 vydává svou definitivní sbírku „Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými.“ Toto byla první sbírka, ve které byly otištěny nápěvy přímo s texty. Řadí se do skupiny nejlepších sbírek pro přesnost a bohatou látku. Sušilovi se podařilo zachránit důležité látky legendární, balady, milostnou lyriku i staré písně obřadní.

V dalším období stál v čele národopisného bádání **Karel Jaromír Erben**. Básník, překladatel, sběratel a vydavatel folklórních textů. Na základě vlastního sběru některých rukopisných sbírek připravil v letech 1842 – 1845 k vydání tři svazky „Písně národní v Čechách.“ Roku 1864 vychází jeho velké dílo, které dalo souhrnný obraz lidové písně „Prostonárodní české písně a říkadla,“ obsahuje přes 2 200 textů.

Po smrti Erbenově (1870) začíná třetí období našeho národopisu, které má přechodný charakter.

V sedmdesátých letech zahájil na Moravě sběratelskou práci Erbenův pokračovatel **František Bartoš**. Roku 1882 vydal „Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými“ a roku 1889 „Národní písně moravské nově nasbírané.“ K jeho nejrozsáhlejší sbírce se řadí „Národní písně moravské,“ obsahující 2057 písní.

Do čtvrtého období našeho národopisu se lze přenést Národopisnou výstavou 1895, jejímž cílem bylo předvést život českého a slovanského lidu. Předcházely jí přípravné práce, výstavy a slavnosti v různých regionech a vybrané exponáty pak byly poslány do Prahy. Památkou na tuto výstavu zůstalo Národopisné muzeum, otevřené roku 1896, ve kterém je vytvořen cenný archiv ústní slovesnosti.

Po Bartošovi zaujímá cenné místo **Čeněk Holas** svými pěti svazky díla „České národní písně a tance.“

Výsledky svého dlouholetého studia písní shrnul ve své knize „Česká světská píseň lidová“ **Otakar Hostinský**. V tomto díle vymezuje pojem lidové písně, za kterou lze dle něho považovat tu, která se zachovala v ústním podání aspoň dvě pokolení. Z hlediska národopisného lze pak za lidové písně pokládat též písně znárodnělé, špalíčkové, i skladby básníků samouků a písmáků. Charakteristický znak lidové písně hledal v rytmu, nikoliv v melodických formách. Podle Hostinského by správný umělec neměl zůstat pouze u přejímání hotové písně, ale měl by umět dát písni své výrazové prostředky. Obsáhlému rozboru podrobil českou duchovní lyriku 16. století. Díky tomu vzniklo roku 1892 dílo „36 nápěvů světských písní českého lidu z 16. stol.“

V souvislosti se sběrem lidových písní nelze opomenout **Leoše Janáčka**, který se zabýval jejich studiem a sběrem zejména v jeho rodišti. Vydal sbírky „Hukvaldská lidová poezie v písních“ a „Moravská lidová poezie v písních.“ Dlouholetou prací budoval svou „teorii nápěvů.“ Dokazoval, že píseň má základ v její řeči, tj. v melodických a rytmických prvcích mluveného slova. Stojí za to připomenout, že i Janáčkovy Lašské tance jsou inspirovány lidovou hudbou.

V Podkrkonoší se zabýval sběrem písní **Karel Plicka**, který dokázal zapsat asi 20 000 písní. Jejich výbor je uveden v díle „Český zpěvník.“

3. Lidová píseň v pedagogickém procesu mateřské školy

Práce s lidovou písní tvoří v mateřské škole komplexní celek esteticko – výchovného působení. Můžeme v ní najít jak složku emocionální, tak prvek poznávací a výchovný. Lidová píseň v pedagogickém procesu plní funkci didaktického materiálu pro různé hudební činnosti s dětmi a je prostředkem pro získávání celé řady hudebních dovedností v mateřské škole. Prostřednictvím lidové písně si děti předškolního věku prohlubují svůj kontakt se světem, jež je obklopuje a zkoušejí své možnosti. *„I výtvarné činnosti by měly být součástí hudební výchovy. Je to jedinečná příležitost ke spojení výtvarného s hudebním a také způsob, jak udržet písničky lépe v paměti.“*⁹

Při práci s písní by si učitelka měla všimnout jak složky nápěvové, tak textové. Co se týče složky textové, musíme brát v úvahu, že píseň je nositelem myšlení a citění společnosti, vyjadřuje tehdejší problematiku, společenské normy a vztahy, či nejnaternější soukromí psychického života.

*„Písničky nám dávají vědět o kytkách, o stromech, o zvířatech, ale především o nás lidech, o našich radostech či trápeních. Dávají nám však také zprávu o lidské práci, tedy například o řemeslech a řemeslnících.“*¹⁰

Velmi důležité je pro dětské poznání vést děti k zamyšlení nad obsahem písně a v rámci jejich úrovně myšlení postupně přicházet na to, co nám píseň vyjadřuje a sděluje. Snažíme se s dětmi společně uvažovat, rozlišovat, porovnávat, porozumět obsahu i náladě písně.

*„Nápěv četných lidových písní je nositelem obecně uznávaných estetických hodnot v nejjistším smyslu. Při skromnosti použitých vyjadřovacích hudebních prostředků je leckdy ukázkou vrcholných možností estetického účinku několikataktové jednohlasé melodie. Nápěvy lidových písní jsou nositelem tradic českého hudebního myšlení v jeho neotřelé, původní podobě.“*¹¹

Chceme-li pracovat s písní, musíme vědět, co skutečně píseň je. Musíme znát její podstatu, smysl, cenu a funkci. Toto uvědomělé chápání písně a její postupná analýza je pro děti vstupní branou k chápání a vnímání hudebního díla obecně.

Didaktické zásady při práci s písní, které uvádí Zezula J. (1990):

---

⁹ JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*. 2012, str. 44.

¹⁰ JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*. 2012, str. 46.

¹¹ VALOVÝ, E. *Lidová píseň*. 1978, str. 82.

- **Zásada názornosti:**
Dítě si píseň i jiné dovednosti osvojuje především nápodobou. Způsob reprodukce písně je ovlivněn především příkladem učitelky.
- **Zásada opakování:**
Čím lépe si dítě osvojí repertoár písní, tím větší má o ně zájem.
- **Zásada aktivity:**
Zapojení dítěte do nejrůznějších hudebních činností, podporovat jeho zájem a tvořivost. Používat vhodné motivační prostředky
- **Zásada soustavnosti a cílevědomosti:**
Znamená plánovitou, promyšlenou práci učitelky, znalost metod, hudebního materiálu a prostředků hudebně výchovné práce.
- **Zásada individuálního přístupu:**
Tzn. respektovat osobnost dítěte, jeho možnosti, zájmy a potřeby

Na píseň bychom neměli nahlížet v mateřské škole pouze tak, abychom se o ní učili, ale především tím způsobem, aby na nás působila, abychom ji potřebovali, vyhledávali ji a s radostí při různých příležitostech společně zpívali.

3.1 Hudební činnosti při práci s písní

Zpěv spojený s hudbou má ve výchově dítěte dlouholetou tradici, sahající daleko do minulosti. K dětství patří především matčina píseň, ukolébavka, písničky doprovázející různé hry a mnohostranné činnosti dítěte. Na přirozenost písně v životě dítěte upozorňuje již počátkem 17. století J. A. Komenský, který ve svém Informatoriu uvádí: „*Muzika nej přirozenější nám jest, jak se na svět dostáváme, hned písničku pád rajský připomínající zpíváme: a, á, é. Kvílení pravím a pláč nejprvnější naše muzika jest, již dítkám zbrániti nelze: aniž (by i bylo možné) sluší, protože k zdraví napomáhá. Nebo dokud jiných těla exercicí a hýbání není, tímto se prsa a vnitřnosti čistí a propravují. V druhém roce muzika zevnitřní již také dětem libá býti začíná, zpívání, hudební, helekání, břinkání, zvonění, hodin bití, hraní na nástroje muzické. Protož jim toho mírně dodávati, aby k melodii a harmonii uši i mysl jejich zvykaly. V třetím roce dětinská muzika ještě se také na poslouchání stavovati musí. Protož zpívá-li se před a po stole neb při modlení, to ať se v přítomnosti dítek děje a jim k tomu, aby jakž takž pozorovaly, pomoc činí: též má-li kdo příčinu na některý nástroj před dítkami hráti, též je do chrámu, kdež celé shromáždění zpívá, s sebou*

bráti etc., dosti bude. V čtvrtém roku zpívání některým již nebývá nemožné: při zpozdilejších se ještě odložití můž, toho jen, což o minulém roku řečeno, šetře. A přidati se v tomto roku můž (zvlášť pacholatům) pišťala, buben, husličky dětinské etc., aby sobě pískati, bříňkati, drndati, a tím i sluch k rozličným hlaholům oblomovati, i v něčem následovati zvykali. V roce pátém (jestliže toho v čtvrtém nezačalo) čas bude, aby usta svá v písničkách a chválách duchovních odvírati a hlasu svého k chvále Bohu Stvořiteli užívati začínali. V šestém roce mohou při Vánocích naučení býti veršičkům těm dvěma: „Ó naplňujž nás svým duchem, pane Jezu Kriste etc.“¹²

Při práci s písní mají v předškolním věku mimořádný význam průpravné činnosti, jako je zpěv, hra na dětské hudební nástroje, hudebně pohybová výchova a poslech. V praxi neustále tvořivě obměňovaná průpravná cvičení mohou vytvořit podmínky k emocionálnímu prožití a k postupnému osvojování a poznávání hudební abecedy písně. Dítě se postupně učí hudbu slyšet, porozumět hudebnímu vyjádření, hudebně se vyjadřovat, myslet a citově ji prožívat. Většina dětí v mateřské škole se do aktivního kontaktu s písní dostává poprvé, proto velice záleží na formě, jak jim tuto oblast učitelka přiblíží. Práce s písní by měla být hrou, zábavou a dominantou všeho by měla být radost. Tím se svou rytmickou, melodickou a slovesnou přístupností mohou písně postupně vtiskávat do paměti dítěte a ono může poznávat jejich krásu.

Pro učitelku to znamená nezbytnou nutnost znalostí metodiky a základních principů při vedení hudebních činností, odpovídajících zásadám práce s RVP PV.

3.1.1 Lidová píseň a pěvecké činnosti

J. A. Komenský ve Velké didaktice říká: „*Co se má konat, konáním se učí. Psát se učí psaním, zpívat zpíváním.*“

Člověk se zřejmě naučil zpívat stejně dávno, jako se naučil mluvit. Zpěv je tedy pro dítě přirozeným projevem stejně tak, jako řeč, jelikož se učí všemu napodobováním. Napodobuje nejen způsob mluvení, ale i zpívání.

Melkus L. vidí kořeny úspěchu a neúspěchu při rozvíjení zpěvnosti a hudebnosti právě v předškolním věku. V tomto období se cíleným působením snadněji a intenzivněji vytvářejí a rozvíjejí hudební schopnosti a snadněji lze odstraňovat příčiny zaostávání hudebního rozvoje a zabránit vytváření nesprávných návyků „*Dítě, kterému se nedaří*

---

¹² KOMENSKÝ, J., A. *Informatorium školy mateřské*. 2007, str. 60.

pokusy správně zpívat, pochytit a napodobit tón a kterému nikdo neukáže a neporadí jak na to, ztrácí zájem o zpěv a nabývá přesvědčení, že se zpívat nenaučí.“¹³ Lidský hlas je nejdokonalejší nástroj, který je schopen obsahového i citového výrazu.

Pro zdravý vývoj dítěte by zpěv měl být nepostradatelnou součástí života nejen v mateřské škole. Napomáhá rozvíjet sociální citění, učí spolupráci a toleranci, cvičí paměť, pozornost, rozvíjí fantazii, představivost a tvůrčí aktivitu aj.

Co si nutno připomenout než se pustíme s dětmi do zpěvu písňe?

Krátce bych připomněla motivaci, kterou může být už sama se zaujetím učitelky zazpívání píseň. Z dalších prostředků to mohou být různé obrázky, příběhy, hádanky, maňásci aj. Záleží na vynalézavosti učitelky – to vše zasazené do pozitivně naladěné a tvůrčí atmosféry.

Významná je i péče o hlas. Dětský hlas je velmi křehký, má malý rozsah, je slabý a snadno zranitelný. Naopak je ale velmi tvárný a poddajný. Proto je důležité nepřepínat dětské hlasivky křikem, nebo zpěvem při nachlazení. Zpíváme ve vyvětrané místnosti (teplota kolem 20 stupňů), v bezprašném prostředí a v přirozené hlasové poloze dětí. Zezula uvádí: „*Pro sjednocení hlasové polohy dětí je nejvhodnější výchozí poloha $d^1 - a^1$.*“¹⁴ Lišková M. doporučuje: „*Ke sjednocení zpěvní polohy vede i jednoduchá melodizace slov, vět, říkadel a pranostik. Nejvíce využíváme intervalu tzv. kukačkové tercie.*“¹⁵

Nesmíme zapomínat ani na správné pěvecké dovednosti, které si děti osvojují především nápodobou učitelky. Daniel L. (1992) upozorňuje na to, že jednotlivé dovednosti jsou z větší části velmi snadné. Obtížnější je dospět do takového stádia, aby se staly pro děti návykem. Doporučuje zaměřit se na jednu dovednost a tu při každé příležitosti zařazovat a procvičovat, až se z ní stane návyk a děti ji budou provádět bez našeho připomenutí. Pak můžeme přistoupit k nácviku dovednosti další. Vždy je lepší postupovat pomaleji, což zaručuje větší trvalost návyku.

Přehled dovedností, přičemž první zmiňované jsou ty nejdůležitější pro kvalitu zpěvu.

- Pěvecký postoj

Dítě stojí mírně rozkročené, s váhou těla spíše vpředu než na patách,

¹³ MELKUS, L. *Rozvoj dětské hudební představivosti při nácviku písni*. 1970, str. 7.

¹⁴ ZEZULA, J. a JANOVSKÁ, O. a kol. *Hudební výchova v mateřské škole*. 1990, str. 50.

¹⁵ LIŠKOVÁ, M. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. 2006, str. 32.

narovnaná záda, hlava vzpřímená, ruce volně podél těla, ramena spuštěná dolů. Tichá A. (2005) popisuje ještě další varianty možného postavení těla při zpěvu, kterými jsou sed na židli a na patách.

V sedu na židli jsou chodidla opřená celou plochou o zem, kolena na šíři ramen od sebe, záda vzpřímená, ramena směřují dolů, ruce volně na klíně (ne na kolenou, vzniká napětí).

Optimální je i klek na patách s mírně roztaženými koleny, což zapojí břišní svaly, vzpřími záda, uvolní se spodní žebra a otevře se cesta dechu k bránici.

„Když uvidíme, že se správný postoj při zpěvu začíná stávat návykem a nepotřebuje naši nadměrnou energii a pozornost, přistoupíme k další dovednosti. Bude to příprava hlavového tónu.“¹⁶

- Tvoření tónu a výslovnost

Jestliže se děti správně nadechnou a jemně nasadí začátek písně, podaří se jim přirozeně utvořit pěkný tón. Ke správnému zpívání vede zpěv polohlasem. Pokud děti křičí, zpěv zastavíme a na zbytečnou hlasitost upozorníme.

Pro dětský zpěv je typické tvoření hlavového tónu, který vzniká ve vyšší hlasové poloze. Měkké nasazení přichází svrchu. Tichá A. doporučuje pro měkké tvoření tónu utvoření představy. Přirovnává tón k motýlovi, který svrchu usedá na špičku nosu a poté se vznáší do prostoru.

Pro měkké hlasové začátky pomáhají např. houkání, kukání, mňaukání na vyšších tónech (c²) s uplatněním sestupné melodie. Vhodný je i zpěv písní na zvukomalebné slabiky m, n, ň, v, h, ve vyšší tónině opět se sestupnou melodií.

Děti obvykle při zpěvu málo otvírají ústa, vyslovují nezřetelně, koncové hlásky polykají. Zde je na místě správný vzor učitelky, využití různých krátkých artikulačních a uvolňovacích cvičení s vhodnou motivací a deklamace říkadel. Rytmičnost vede děti přirozeně k výraznější výslovnosti.

- Dýchání

Před začátkem zpěvu vedeme děti k prohloubenému neslyšnému nádechu pomocí bránice. Ramena se nezvedají, soustředíme se na břicho. U výdechu se snažíme o prodloužení výdechové fáze. K nádechům a výdechům slouží vhodná motivace – přivoníme ke květině, syčíme jako hadi ssss. Tato cvičení můžeme provádět kdykoliv během dne.

---

¹⁶ DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy*. 1992, str. 15.

Lišková M., (2006) doporučuje dechovou frází dětem přiblížit pohybem ruky.

- Rozšiřování hlasového rozsahu

Dětské hlasivky jsou krátké, dětský hlas je díky tomu položen výše, proto není vhodné zpívat s dětmi v nižších hlasových polohách (c¹ a níže). Dětské hlasivky se pak příliš namáhají, dítě tlačí na hlas a tón nerezonuje. Hlasový rozsah proto rozšiřujeme směrem vzhůru. Můžeme využít různých melodických úryvků, či písní s transpozicí do vyšší hlasové polohy.

K procvičování uváděných dovedností můžeme využít nabídku her od A. Tiché, Učíme děti zpívat.

Osvojování písně

Osvojování písně v mateřské škole se děje nápodobou. Učitelka zpívá píseň vícekrát a děti se postupně přidávají k jejímu hlasu. Text i melodii nacvičujeme současně. Osvojování písně je činnost mnohotvárná. Pro zpestření nácviku lze využít např. střídání skupin, zpívání silně – slabě, rychleji – pomaleji, zpívání na slabiky aj. Velkým pomocníkem je spojení zpěvu s pohybem, dramatizací nebo hrou na tělo.

Učitelka si musí být vědoma, že v této první fázi není cílem naučit píseň přesně zpívat, ale připravit dětem radost ze zpívání a neunavit je. Proto chválíme jejich chuť a aktivitu. V dalších dnech se v různých obměnách k písni znovu vracíme. Děti si postupně upřesňují představu o písni a častým opakováním si ji mohou postupně zapamatovat.

„Je pozoruhodné, jak písničky časem zrají, jak je děti s postupujícím věkem zpívají s větším pochopením a jak je najednou zvládají dobře nebo alespoň lépe i děti, které zpívají hůře. Právě tyto nárazy nás mohou uspokojit ve chvílích nevíry v naše snažení.“¹⁷

Hledisko pro výběr písně

Lidová píseň je základem dětského repertoáru. Dítě si ji osvojuje přirozeně, často má v oblíbě i některá méně obvyklá slova pro jejich libozvučnost (troníček, čočovička aj.). Význam neznámých slov je třeba dětem objasnit. U nejmladších dětí využíváme především říkadla, říkadlové popěvky, v další fázi písně a hry se zpěvem. Výběr písně závisí na schopnostech dětí.

V úvahu bereme:

---

¹⁷ JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*. 2012, str. 63.

- tónový rozsah písně – nejjednodušší jsou písně o dvou až třech tónech, neoptimálnější jsou písně, které nepřesahují obsah kvinty, písně v rozmezí sedmi až osmi tónů patří již k těm náročnějším,
- melodickou obtížnost – základem melodiky lidových písní jsou obměny durového kvintakordu, snazší je zpěv takových písní, které mají sestupnou melodii, naopak k obtížnějším se řadí písně mollové,
- rytmickou obtížnost – v začátcích jsou vhodné písně se stále se opakujícím rytmem a ve dvoudobém taktu,
- hudební formu – nejjednodušší jsou písně, které mají malou písňovou formu jednodílnou, jelikož pravidelně členěné písně si děti snadněji zapamatují,
- hledisko námětu – lidová píseň vede děti přirozeně k vnímání okolního světa a obsahuje náměty dětem blízké, většinou z přírody, o zvířátkách, o lidech.

K rozvíjení pěveckých schopností dětí se mi v praxi osvědčily různé ozvěnové hry, při kterých napodobují zpívanou melodii po učitelce., například: Hra Na ozvěnu: „Ptáček zpívá“, „Kočka mňouká“, Pejsek štěká“... – (malá sestupná tercie) – děti opakují. Tvořivější formu pak má hra Na otázku a odpověď s různými obměnami otázek:

- zpěv učitelky: „Co máš doma, Maruško?“

- dítě vymyslí a zazpívá: „Já mám doma...“

Štafetový zpěv:

Děti stojí v kruhu. Jedno dítě se ptá, to vedle něho odpovídá. Poté zase pokládá otázku vedle stojícímu dítěti. Stane-li se zpěv dětskou zálibou a bude li jim přinášet radost, udělali jsme na této hudební cestě první velký krok, který dál může dětem otvírat cestu k hudbě.

3.1.2. Lidová píseň a instrumentální činnosti

Instrumentální činnosti se uskutečňují především jako doprovody k písním s uplatněním nástrojů. Instrumentální hra slouží k obohacení hudebních činností, podporuje hudební tvořivost, rozvíjí smysl pro rytmus, cit pro hudební formu a tříbí estetický vkus dítěte.

Hra na dětské hudební nástroje je pro děti přitažlivou formou, podněcující zájem o hudbu. Hudební nástroje vznikaly již daleko v minulosti.

Kdysi dávno se člověk nespokojil jen s vlastním hlasem, začal proto vyluzovat tóny z různých předmětů, které se rozeznávaly. V knize Vasinové se můžeme dočíst, jakým

způsobem začali lidé využívat k doprovodům různé předměty. Místo podupávání či tleskání do taktu začali o sebe poklepávat např. dvěma škeblemi, špalíčky nebo plochými kamínky. Ty vydávaly zvuky, které byly jednak hlasitější a zněly rozmanitěji. Tak vznikly první bicí nástroje. Byly to různé řehtačky, klepátka a klepačky. Stéblo rákosu se v minulosti stalo inspirací dechovým nástrojům. Je praotcem např. dětské píšťalky. Později se lidé naučili dělat nejrůznější dechové nástroje z kostí zvířat. Ty nahrazovaly člověku jeho nástroje přirozené, totiž vlastní dlaně a hlas. Poté přibyly nástroje strunné. První struna byla rozechvívána na napjaté tětivě luku, z čehož se pak vyvinula přidáním strun primitivní harfa. Právě strunné nástroje přivedly hudebníky na myšlenku použít jich jako základu, na kterém by se uplatnil hlas zpěváka.

Doprovody písně:

Lišková M. ve své knize uvádí obecné zásady pro nacvičování doprovodů:

- Rytmický doprovod nacvičujeme se všemi dětmi pomocí hry na tělo.
- Pokud zvolíme k doprovodu ostinátní rytmus, ostinátní figura by měla vycházet z charakteristického rytmu písně. Pro podložení se dají využít slova z textu písně.
- Instrumentální doprovod nacvičujeme vždy k písni, která je naučená a zažitá.
- Nácvič instrumentálního doprovodu je lepší hrát jen se skupinkou dětí, ostatní zpívají.
- U vícehlasého instrumentálního doprovodu nacvičujeme každý nástroj samostatně a poté, dle možností jednotlivé nástroje, postupně přidáváme.
- Jednotlivé nástroje by se měly v doprovodu střídát a různě prolínat, neměly by hrát všechny najednou.
- Respektujeme hudební formu písně. Kontrastní část písně by měla mít vždy jiný hudební doprovod.
- Každá píseň může být doplněna rytmickou předehtou, mezihrou, či dohrou.

a) Doprovod pohybový

Pohybový doprovod zmiňuji proto, že je jakýmsi předstupněm hry na dětské rytmické a později melodické nástroje Orffova instrumentáře.

Nejjednodušším rytmickým doprovodem písně je chůze. Nejprve jsou nohy v akci na místě, a poté dle úrovně dětí později připojíme pohybový doprovod v chůzi. Můžeme

využít chůzi v prostoru, v kruhu, chůzi skupin proti sobě atd. Dítěti se tento pohyb musí dostat do podvědomí tak, aby bylo v souladu jednak samo se sebou, tak i s ostatními. Dalším obohacením písně je využití vytleskávání, či vydupávání písně, či její části. Při tomto procesu musí dojít k vědomé koordinaci zpěvu a zmiňovaného úkonu. Složitější variantou je pak propojenost všech dosavadních výrazových možností, jako je hlas, pohyb rukou a nohou v různých variacích. V dítěti se rozvíjí rytmická představivost, paměť, tonální cit, reprodukční pěvecká schopnost atd.

K rozvoji rytmického cítění uvádím příklad na písni: Běžela ovečka. Děti mohou vytleskávat rytmus slov z písně, „ovečka“ – „beránek“ a vymýšlet další domácí zvířátka s rytmickou deklamací a hrou na tělo. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že děti se díky těmto pohybovým úkonům stávají vnímavějšími a soustředěnějšími.

b) Doprovod instrumentální

Cílem hry na dětské hudební nástroje rozhodně není perfektně zahráný doprovod k písni. Učitelka by měla mít na paměti, že využitím nástrojů rozvíjí: tvořivost, představivost a rytmické cítění – rozlišování zvuků a tónů schopnosti poznávat vlastnosti tónu – barva, síla, výška a délka schopnost vyjádřit vlastní pocity hudbou pěstuje spolupráci a souhru soustředění a postřeh.

Před využitím nástrojů k doprovodu písně by měly být děti s nástroji již seznámeny. S jejich manipulací, barvou a zvukem při různých experimentálních hrách.

Pro názornost uvádím některé příklady her, které v praxi využívám:

• Hra: Popletená kapela

Každé dítě si z hudební barevné bedny vybere hmatem nástroj. V určené chvíli si děti mohou s nástroji manipulovat a zkoušet různé zvuky. Na znamení děti utvoří ticho a každý postupně představí svůj nástroj, ostatní poslouchají jeho zvuk. Poté se udáváním domluveného rytmu ozve dvojice určených nástrojů, např. bubínek, hůlky. Můžeme zkoušet různou kombinaci a různý počet nástrojů a jejich hru s udáváním domluveného rytmu.

Dále využívám hudební hádanky. V kruhu mají děti před sebou několik nástrojů, po zakrytí očí na jeden nástroj zahrají, děti hádají. Zahrát může i nástrojů více, záleží na vyspělosti dětí.

- Hra: Jak probudíš jaro?

Dítě si vybere jeden z hudebních nástrojů a zahraje vlastní představu k tématu. Opakem je, když na nástroj improvizuje učitelka a děti vyjadřují asociace, které v nich hra vyvolává.

Dětské hudební nástroje dělíme do dvou skupin:

1. Rytmické:

bubínek, hůlky, tamburína, drhlo, činel, triangel, zvonek, rolničky, rourový bubínek, temple – block, prstové činelky

2. Melodické:

zvonkohry – hrajeme na ně dřevěnou paličkou,

metalofony – hrajeme měkkými plstěnými paličkami,

xylofony – hrajeme gumovými nebo tvrdými plstěnými paličkami.

K oživení doprovodů můžeme využít i různě přetvořené předměty, které se vyskytují všude kolem nás. Jedná se o dřevěné klacíky, kamínky, které různě zdobíme, naplněné krabičky rýží, přibitá plechová víčka na dřívku, dřevěné kostičky, vařečky, naplněné lahve vodou apod. Záleží na zručnosti a tvořivosti učitelky. Při jejich využití musí učitelka dobře zvážit, zda se hodí ke zvolenému charakteru písně.

Hra na rytmické nástroje

Je obdobou hry na tělo. V první fázi děti kopírují tleskání, pleskání a podupy hrou na nástroj, nejlépe při říkadle. Rytmická deklamace je pro děti nejsnazším úkolem. Využit můžeme různé hry na ozvěnu, s deklamací jednotlivých slov, sousloví či delších celků. Ozvěnu mohou tvořit jednotlivci nebo různě početné skupinky dětí. Od říkadel postupně přecházíme k písním.

» Hrajeme metrum – tento způsob doprovodu upevňuje v dětech smysl pro pravidelnou pulsaci. Ráda bych v této souvislosti podotkla, že citlivost pro metrum dítě získává

prostřednictvím pohybu. „*Metrum (pulzace, doby) nezná pomlky, plyne neustále dál jako tikot hodin či tlukot srdce.*“¹⁸

» Hrajeme ostinato – píseň či říkadlo je podloženo rytmickou figurou z písně, která se stále opakuje.

» Hrajeme těžkou dobu

» Hrajeme pomlky

Hra na melodické nástroje

Hra na melodické nástroje je pro předškolní děti ještě dosti obtížná, proto volíme tu nejjednodušší podobu doprovodu, tedy hru na jednom až třech kamenech. Tato forma doprovodu se nejlépe hodí k improvizaci na pentatonickém prostoru. Nevznikají zde žádné nelibozvučné disonance, proto může hrát i několik dětí najednou.

Pro využití doprovodů bych doporučila 1. část České Orffovy školy od P. Ebena a I. Hurníka.

» Doprovod na jednom tónu

Hraný tón by měl odpovídat základnímu tónu dané tóniny, hrajeme vždy těžké doby

» Zhudebnění slov či sousloví

» Doprovod písně dudáckou kvintou

Hrajeme tedy dva tóny – první a pátý stupeň dané tóniny, na každou první dobu v taktu. Současný úder na dva kameny musíme nejprve s dětmi samostatně nacvičit. Další variantou je, že každé dítě hraje jeden z tónů kvinty.

» Doprovod písně melodickým ostinatem

Ostinato vychází ze hry dvou nebo tří tónů na kamenech melodického nástroje.

3.1.3 Lidová píseň a poslechové činnosti

„Hudba může být vnímána pasivně - jen jako kulisa, může oslovit smysly a city posluchače či vyvolat jeho cílenou aktivitu, kdy se na prožívání a hodnocení skladby podílí

---

¹⁸ SYNEK J., *Didaktika Hudební výchovy I*, str. 41 [online]. 2013 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z:

http://khv.upol.cz/dokumenty/pedagogove/7/Synek_Didaktika%20hudebni%20vychovy%201.pdf

celá posluchačova psychika. Přiměřené chápání hudby se neobejde bez osvojení si základů hudební řeči.“¹⁹

Úsilím učitelky při práci s písní by tedy měla být snaha do této podstaty písně proniknout a plánovat činnosti tak, aby dítě aktivním způsobem mohlo v sobě rozvíjet toto zmiňované písňové bohatství.

Vasinová V. uvádí ve své knize, že základem každého hudebního díla, tedy i písně, je **melodie**. Je to hlavní výrazový prostředek v každé lidové písni. Hudebníci říkají, že melodie je jednohlasně vyjádřená hudební myšlenka, která se řídí určitými pravidly spojování tónů. Jejich vzájemný vztah se v hudbě nazývá **tónorod**. Tónorody jsou rozdílné, je v nich obsažen rozličný počet tónů a bývají v nich různě uspořádány libozvučné a nelibozvučné tóny. Nejužívanější tónorod je durový a mollový. V hudbě má velký význam také vzájemný vztah délky tónů, což můžeme nazvat jako hudební **rytmus**. Zvláště velký význam má rytmus např. v pochodech, či taneční hudbě, která provází nějaký pohyb. Některé tóny jsou lehčí, jiné zase těžší a v jejich střídání se dodržuje stejnoměrnost. Toto střídání těžkých a lehkých nebo přízvučných a nepřízvučných dob se v hudbě nazývá **metrum**. U pochodu je dvoudobé, u valčíku třídobé. Metrum neboli výraz hudební časomíry je velice blízký ve zjednodušené podobě významu slova v poesii. Přízvuky ve verších jsou také rozmístovány v určitém pořádku. Při zpěvu písně nebo jejím doprovodu musíme mít představu o její rychlosti, která bývá označována jako **tempo**. Aby mohl být záměr hudebního skladatele přesněji vyjádřen, uvádí se obvykle na počátku písně charakter jejího tempa.

Vše uvedené dává melodii určitou náplň, činí z ní výraznou hudební řeč. Melodie, zrovna tak, jako myšlenka, je složena z jednotlivých více nebo méně ukončených vět. Toto rozdělení na části a jejich vzájemný vztah nazýváme **hudební forma** nebo hudební kompozice, která je v písních různorodá. V některých lidových písních se opakuje jedna a tatáž věta, v těch složitějších se častěji uplatňují obměny podobných a kontrastních částí. Tyto obměny již známé melodie s novým nápěvem vytvářejí hudební formu a usnadňují např. poslech a učení se písně nazpaměť.

Obsah písně, či jiné hudby, ale nemůžeme omezit pouze na jednotlivé složky, které do ní interpret vložil. Hudbu dítě nějak cítí, prožívá, vyvolává v něm různé asociace, či představy, které mají nesporný vliv na rozvoj dětské fantazie.

---

¹⁹ DRÁBEK, V. *Stručný průvodce hudební psychologií*. 2004, str. 37.

„Bezprostřední citové reakce na hudbu dětí v předškolním věku bývají velmi intenzivní a hluboce se vrývají do paměti dítěte, takže hudební zážitky získané v této době působí i v pozdějším věku na jejich citový vztah a celkový postoj k hudbě. Přitom je možné tyto reakce ovlivňovat a zaměřovat správným směrem.“²⁰

Kvalita estetického zážitku z hudby závisí tedy na schopnosti reagovat vlastními pocity na hudební vyjadřovací prostředky. K poznávání těchto již výše zmiňovaných vyjadřovacích prostředků je dítě postupně vedeno jednoduchými hudebními hrami a činnostmi.

Důležitou fází vedoucí k poslechu je sluchová výchova. Sluchový svět dítěte obklopuje příliš mnoho zvuků, ze kterých vzniká chaos, který otupuje a znecitlivuje sluchové vnímání dítěte. Učitelka může vést děti k tomu, aby eliminovaly různé zvuky, se kterými se denně setkávají, čímž se postupně dokážou přehledněji ve zvucích orientovat. Příroda, louka, les, ulice a vše okolo nás přináší mnoho zvukové inspirace, kterou s dětmi můžeme v mateřské škole objevovat. Využít se dají i různé sluchové hry, které rozvíjejí sluchové vnímání dítěte. Jejich nabídku najdeme v knihách od Liškové M., Branislavové V., Kulhánkové E., Šimanovského Z. a Tiché A.

V mateřských školách je oblíbená hra „Ptáčku, jak zpíváš?“ – dětský hlas zastupuje barvu tónu. Dítě uprostřed kruhu se zavázanýma očima určuje toho, kdo odpověděl na otázku.

- Hra: Co zaznělo? – děti poznávají zvuky různých předmětů (klíče, zvonek, budík, vařečky...)
- Hra: Co se ozývá? – učitelka si domluví určité druhy pohybů na zaznění nástroje. Hůlky - leh na záda, Bubínek - dřep, rolničky - stoj. Děti mění polohu těla v závislosti na tom, jaký zvuk právě slyší.

První poslechové zkušenosti děti získávají právě prostřednictvím lidových písní. Jsou krátké a jasně členěné. Nejsilnější citový zážitek je „živý“ zpěv učitelky. Zpočátku dítě reaguje bezprostředně nejvíce na rytmus písně. Postupně by učitelka měla vytvářet podmínky pro to, aby píseň odkryla dítěti poněkud více. Způsobem přiměřeným věku může seznamovat s výrazovými prvky a jejími kontrasty. Dítě tak postupně poznává písně pomalé a rychlé, tiché a hlasité i písně různého žánru - ukolébavky, taneční, pochodové, slavnostní aj.

---

²⁰ MELKUS, L. *Rozvoj dětské hudební představivosti při nácviu písní*. 1970, str. 7.

Poslech je vždy spojen s prožitkem a jeho vyjádřením. O vyjádření nálady se můžeme snažit malováním rukou v prostoru, na papíře nebo pohybem.

Při poslechu je dobré soustředit se vždy na jeden hudební prvek, který v písni či skladbě pozorujeme a při rozboru ukázky využívat formu srovnávací. Nové jevy je pro děti srozumitelnější objasňovat na kontrastech.

Při tom všem nesmí chybět to nejdůležitější, co je dětem tak přirozené. Vše si hned prakticky vyzkoušet, znázornit pohybem, vytleskávat, porovnávat, spojovat, reprodukovat vlastním hlasem, vyhledávat, což je předpoklad pro vznik subjektivního zážitku.

S rozvojem poslechových dovedností můžeme postupně přecházet k hudebním ukázkám. Zpočátku by měly mít jednoduchou melodii, nejlépe hranou jedním nástrojem, aby děti nebyly zatěžovány přemírou zvuků. Postupně dětem nabízíme rozličné vokální a instrumentální skladby, u nichž hrají důležitou roli především hudebně vyjadřovací prostředky. Při výběru skladeb musíme respektovat i časové rozpětí. Délka poslechu by měla být kolem jedné minuty.

Příklady skladeb dle Liškové:

P. Eben: Vlak se rozjíždí

I. Hurník: Pohádka o hluchém bubnu

C. Saint-Saens: Slon, želvy a antilopy

V. Novák: Bouře, V Tatrách

V. Novák: Kukačko, kde jsi

A. Vivaldi: Čtvero ročních období

V. Trojan: Kuřátko a slon

B. Smetana: Vltava

E. Grieg: Lyriké kusy – Ptáček

Opakovaný poslech má veliký význam pro rozvoj hudebního myšlení. Děti si mohou uvědomovat stále více podrobností, objevovat další prvky hudební řeči a vytvářet si tak vztah k hudebnímu dílu. Výzkumy ukazují, že až po několikerém poslechu si dítě může určitou skladbu zapamatovat a rozpoznat. Mimořádnými formami poslechu v mateřské škole jsou různé hudební programy, koncerty, pozvání hudebníci, pěvecké sbory starších dětí, žáci ZUŠ a další.

3.1.4 Lidová píseň a hudebně pohybové činnosti

Hudba a pohyb k sobě neoddělitelně patří, což vyplývá již z předchozí kapitoly. Uvědomění této jednoty je cílem hudebně pohybových činností. Už malé dítě reaguje přirozeně svými pohybovými projevy na charakter písně. Točí se, skáče, běhá. Jeho reakce

jsou zpočátku dosti těžkopádné, postupně se pohybové projevy zpřesňují a zdokonalují, čemuž v mateřské škole napomáhá pohybová příprava a rozmanitá cvičení. Dle vývojové psychologie je pohyb přirozenou potřebou dětí, kterou je podmíněno nejen jejich tělesné, ale i citové a intelektové zrání. Pohybem vyjadřuje svůj vnitřní svět a sděluje i to, co ještě nedokáže formulovat slovně. K opravdovému hudebnímu prožitku dítě potřebuje právě prožitek pohybový. Písňe mohou být spojovány s jednoduchým tanečním pohybem, dále jsou využívány ve spojení s pohybovými a tanečními hrami, cvičením či pohybovou improvizací. Mateřská škola poskytuje jedinečnou příležitost k využití hudebně pohybových aktivit. Po celou další školní docházku, kdy je dítě posazeno po většinu času do školní lavice, již této možnosti ubývá. Nejrůznější hudebně pohybové činnosti rozvíjejí smysl pro hravost, fantazii, učí koordinaci zpěvu a pohybu, empatii a spolupráci, dávají prostor k vyjádření emocí, přispívají ke kultivaci a koordinaci pohybů, prohlubují schopnost improvizace a vyjadřování se mimoslovními prostředky (gesta, mimika, pohyb).

Píseň působí na dítě především svým rytmem. Její podstatnou složkou jsou i další hudebně vyjadřovací prostředky, jako je dynamika, melodie, tempo. To všechno utváří určitý charakter písně, který by se děti při různých činnostech měly postupně učit vnímat a stávat se tak citlivějšími a zkušenějšími.

Zde bych zmínila skutečnost, že úspěšné využití dětského pohybu ve spojení s hudbou závisí na působivé motivaci. Seběmenší detail podpoří vcítění se do role, nálady, či situace, aktivizuje dětskou obrazotvornost a fantazii. Možno využít motivaci slovní, či průběžnou, která navozuje představu dětí o pohybu a udržuje emocionalitu celé situace. Spojením pohybu s představou dosáhneme u dětí lepších výsledků. Vhodná jsou různá přirovnání, např. tančíme lehce jako padající listí, chodíme jako medvědi, kolébáme se jako vlnky na rybníku atd. Využít se dají všelijaké doplňky a rekvizity, které děti inspirují k různým metaforickým vyjádřením, podporují obrazotvornost a spontaneitu. Z praxe mohou uvést využití šátků, stuh, látek, přírodnin, dětských výtvorů, prádlové gumy, tělocvičného náčiní a nejrůznějších předmětů, které si dítě svou fantazií přetvoří k dané potřebě. Součástí efektivní motivace je i samotný příklad a zaujetí učitelky pro danou činnost. Ze všeho nesmí zmizet hlavní smysl, kterým je především radost z pohybu.

E. Kulhánková ze své praxe doporučuje pracovat spíše jednoduše, ale s nadšením a zájmem dětí než využívat komplikovaný pohyb, na který se musí děti soustředit. Pak ztrácejí radost z pohybu a ze zážitku.

Všechny složky hudebně pohybové výchovy rozvíjíme souběžně ve spojitosti s poslechem, zpěvem písní a činnostmi instrumentálními.

Hudebně pohybová průprava

Jejím smyslem je rozvíjet pohybovou kulturu a muzikální citění.

Zahrnuje průpravu taneční, která obsahuje základní taneční kroky (chůze, běh, poskočný a přísunný krok, cval) a procvičuje základní taneční prvky (pohyby trupu, paží, hlavy) jak na místě, tak v prostoru.

Dále zahrnuje průpravu pohybovou. Součástí hudebně pohybové průpravy je uvědomování si změn hudby a jejich následné vyjádření pohybem. Zařazujeme cvičení, směřující k vyjádření výrazového kontrastu – vesele, smutně, rázně, mírně, důstojně, rozpustile.

Kromě rytmu, který je vyjádřen především chůzí a během, vedeme děti k rozlišení dalších hudebně vyjadřovacích prostředků. K tomu slouží hry s vhodnou motivací, která může vycházet právě z lidové písně, kterou s dětmi zpíváme:

1. Tempo

» pomalu – rychle: motivace písní – Zima byla, bláto bylo - Chodíme ve velikém blátě, zvedáme těžko nohy x Běžíme po trávě. Pohyb můžeme doprovázet některým z rytmických nástrojů.

» zrychlování a zpomalování: motivace písní - Běžela ovečka - Ovečky jdou pomalu do kopce, zrychlují svou chůzi a rozbíhají se z kopce. Opět k pohybu možno využít doprovod na nástroj.

2. Melodie

» vysoko – nízko: motivace písní – Šel zahradník do zahrady: Děti reagují na zvuk činelek a bubínku. Hrajeme si na zahradníky, chodíme v prostoru, při zaznění činelek trháme vysoko na stromě ovoce, pokud slyšíme bubínek, sbíráme do koše zeleninu ze záhonku. Též můžeme zahrát např. píseň „Šel zahradník do zahrady“ ve vysoké a nízké poloze. Děti reagují na změnu a získávají tím představu o výšce tónu.

» vzhůru – dolů – motivace písní – Žába leze do bezu: Při vzestupné a sestupné melodii děti reagují pohybem. Např. žába vylézá z vody a zalézá zpět do vody.

3. Dynamika

Dynamikou rozumíme v hudbě sílu zvuku.

» motivace písní – Prší, prší: „Představujeme lehký deštík“ – pleskání lehce prstem do dlaně x „silný déšť“ hlasité tleskání dlaněmi, možno doprovodit rozdílnými údery např. do bubínku nebo hrou na nástroj.

» zesilování – zeslabování: motivace písní – Já mám koně: K tomuto znázornění můžeme využít např. tleskání rukama nebo ťukání kostičkami o sebe, kdy děti reagují na domluvenou polohu učitelčiny ruky. Pokud je ruka v dolní poloze, děti tleskají nebo ťukají tiše, s postupným zvedáním ruky děti zvuk zesilují. Využijeme různou motivaci např. „Koník běží daleko, postupně se k nám přibližuje a slyšíme ho více.“

Lidové taneční hry

Díky těmto hrám se děti seznamují s lidovou písní, což má vliv na porozumění naší lidové kultury. Těmito hrami prohlubujeme u dětí představivost, vnímavost a zušlechťujeme jejich pohybový projev.

Lidové taneční hry mají jednoduchou písňovou formu, nikdy se v nich nevyskytuje nevkusné nahromadění pohybů, některé z nich můžeme nacvičovat přímo jako celek, kdy zpěv písně si děti osvojují současně s pohybem. Přinášejí dětem intenzivní prožitek. Děti ji opakují z vlastní touhy a potřeby mnohdy i několikrát za sebou. Její součástí se může stát i dětský hudební nebo choreografický nápad, což je zcela přirozené a neznačí to žádné porušení řádu hry.

V těchto hrách se děti seznamují se základními tanečními pohyby, jako jsou chůze, běh, krok poskočný, přísunný, cval stranou a vpřed, dále v nich mohou vyjadřovat rozličné krokové a taneční variace. Najdeme je ve sbírkách K. J. Erbena, Fr. Sušila, V Českém roku K. Plicky, Fr. Volfá a K. Svolinského nebo v knize Fr. Bartoše Naše děti.

Ztvárnění lidových písní pohybem

Při ztvárnění písně pohybem můžeme vycházet z jejího textu. V tomto případě pohybem vyjadřujeme to, o čem se v písní zpívá. Většinou se jedná o lidové písně s tematikou pracovní, či vyjádření přírodních jevů. Např. Šel zahradník do zahrady, Pekla vdolky, Jsou mlynáři chlapi, Já jsem z Kutné Hory, Žádný neví jako já. Děti při nich mohou imitovat různé pracovní pohyby, seznamují se tím s pracemi minulých generací.

Pokud zvolíme variantu ztvárnění hudební formy pohybem, využíváme různou kombinaci tanečních prvků. Měly by být jednoduché a snadno zapamatovatelné. K doprovodným pohybům písní můžeme využít úkroky, přísuny, hmity paží, předklony, úklony, výpony, točení, podupy, pohupy, či podřepy atd. Můžeme využít např. písně obřadní, které jsou nejstarším projevem lidového umění. Například Vrby se nám zelenají, My tři králové, Koleda, koleda, Štěpáne.

Tyto písně nejčastěji odrážejí lidové zvyky v průběhu roku při koledování na vánoce či velikonoce, hody, otvírání studánek, masopust, dožínky. Dodnes symbolizují spojení lidského života s přírodou, zpěvem, tancem. Velice často se při nich používalo různé krášlení a strojení – lidové kroje, masky, kostýmy apod. Dětem v mateřské škole nabízejí nevšední příležitost k hudebně pohybovému projevu. Zmíněného krášlení a strojení můžeme využít k jejich zpestření, vzbuzení zájmu u dětí a dalším činnostem např. výtvarným či pracovním. Také bychom jim měli nabídnout k poznání hlavně ty obřady, které jsou spojeny s tradicí dětských lidových zvyků. Oba uvedené příklady se většinou vzájemně doplňují.

K pohybovým inspiracím lze využít publikaci Z. Šimanovského, A. Tiché a V. Burešové, Písničky a jejich dramatizace (2000). Další obohacující publikací jsou Řemesla ve hře, písní a tanci od autorky E. Kulhánkové.

Pohybová improvizace lidové písně

Při pohybové improvizaci jde především o zachycení citového výrazu písně a sebevyjádření. V tomto druhu pohybového ztvárnění děti svůj pohyb utvářejí dle svých představ a nápadů. Výrazně se zde uplatňuje dětská tvořivost. Úkolem učitelky je děti nenápadně vést a vymezit jim základní námět improvizace, odpovídající charakteru písně. Vhodné je i samotné zapojení učitelky neboť někteří její pohyby zpočátku spontánně napodobují.

Využít můžeme písní milostných, například Vyletěla holubička ze skály, Koulelo se, koulelo, Rožnovské hodiny, Ó, řebíčku zahradnický. Pokud u dětí dojde k souznění s jejich slovním a hudebním obsahem, má to pro ně význam především v prožití emocionality. Láska, vztah k blízké osobě, strach ze ztráty, to vše jsou děti schopny v rámci své rozumové úrovně chápat. Díky tomu mohou postupně začít chápat i symboliku např. červené jablíčko, srdce, prstýnek, které se pak mohou stát v dětském podání emocionálně působícími předměty.

V kontrastu s uváděnými písněmi vynikne např. živá píseň Běží liška k táboru, ve které mohou děti ztvárnit veselý pohyb zvířátek. Zahrajeme-li mírnou píseň Bude zima, bude, mráz, mohou děti představovat odpovídající ptačí pohyby v prostoru. V klidné ukolébavce Spi, Janičku, spi, můžeme využít lehkých pohybů s šátky.

Další variantou je zařazení dvou charakterově odlišných písní. Při jejich střídání děti reagují změnou pohybu. Např. táhlou píseň Měla jsem holoubka po chvíli vystřídá veselá Utíkej, Káčo, utíkej.

U některých ostýchavějších dětí se za přínosnou považuje tzv. emoční clona, kdy tím, že se projevují hromadně, mají možnost skrýt se za ostatní. Tím se odbourá strach projevit se a nebojí se pohledu či posměchu druhých.

4. Lidová píseň a Rámcový program pro předškolní vzdělávání

Práce s lidovou písní obnáší pro předškolního pedagoga orientaci v kurikulárním dokumentu, kterým je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání z roku 2001, aktualizován r. 2004. Vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání dětí v předškolním věku a stanovuje cíle, kompetence a obsah předškolního vzdělávání. Předškolní pedagog by měl vědět, jak na to, aby naplnil jeho věty konkrétními obrazy. K pochopení tohoto dokumentu je dobré jeho rozčlenění na jednotlivé části.

4.1 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence jsou formulovány jako „*soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot*“²¹, které jsou důležité pro rozvoj každého člověka. Jelikož jsou vyjádřeny velice široce, předškolní pedagog by každou kompetenci měl umět konkretizovat do podoby výstupů z konkrétních činností a vidět souvislosti s kompetencemi dalšími.

Kompetence slouží pedagogovi k vymezení vzdělávacího obsahu jako prostředku k jejich vytváření.

Pro předškolní vzdělávání jsou vytyčeny tyto kompetence:

1. kompetence k učení
2. kompetence k řešení problémů
3. kompetence komunikativní
4. kompetence sociální a personální
5. kompetence činnostní a občanské

Pokud s dětmi zazpíváme například píseň Okolo Třeboně a při společné komunikaci o písni využijeme obrázky, se kterými děti dle instrukce učitelky následně pracují (vybírají z množství ty, které souvisí s obsahem písně), očekávaným výstupem učitelky z této činnosti je: porozumět slyšenému, což je součástí komunikativní kompetence, kterou RVP PV formuluje takto: „*Ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky a sdělení, rozumí slyšenému,*

---

²¹ Rámcový program pro předškolní vzdělávání. 2004, str. 11.

slovně reaguje a vede smysluplný dialog.“²² Kromě kompetence komunikativní nám tato činnost napomáhá i k rozvoji kompetencí z oblastí ostatních. Např. oblast kompetence k učení:

- má elementární poznatky o světě lidí, kultury, a přírody,
- chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí,
- učí se nejen spontánně, ale i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje,
- pokud se mu dostává uznání a ocenění, učí se s chutí oblast kompetencí k řešení problémů,
- řeší problémy, na které stačí – známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého rozlišuje řešení, která jsou funkční (vedoucí k cíli), a řešení, která funkční nejsou, dokáže mezi nimi volit,
- nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu.

*„Kompetence představují soubory činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů, které se propojují a doplňují, čímž se postupně stávají složitější a tím i využitelnější (univerzálněji použitelné). Jejich osvojování je proces dlouhodobý a složitý, který začíná v předškolním vzdělávání, pokračuje v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života.“*²³

4.2 Rámcové cíle

*„Tyto cíle je třeba vnímat tak, že pokud jsou naplňovány, směřuje vzdělávání k utváření základů klíčových kompetencí, neboť zasahuje-li vzdělávání zároveň oblast poznatků, hodnot a postojů, získává dítě dovednosti mnohostrannější, dokonalejší a prakticky využitelnější.“*²⁴

Rámcové cíle vyjadřují univerzální záměry předškolního vzdělávání.

1. Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
2. Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost

---

²² Rámcový program pro předškolní vzdělávání. 2004, str. 13.

²³ Rámcový program pro předškolní vzdělávání. 2004, str. 11.

²⁴ Rámcový program pro předškolní vzdělávání. 2004, str. 11.

3. Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost

Tyto tři cíle jsou pro každého předškolního pedagoga dobrým pomocníkem, zda se jeho působení ubírá správným směrem. Jsou všudypřítomné, učitelka by měla mít na paměti, že v každé situaci svými postoji dítě ovlivňuje. Pokud tyto cíle vztáhnu na práci s lidovou písní, mohu se v každém dílčím kroku při práci s písní sama sebe ptát:

1. „Co se děti naučily?“

Např. Připravila jsem činnosti tak, aby měly děti příležitost vyjádřit rytmus v písni? Dokážou uplatnit hru na ozvěnu? Dokážou vyjádřit charakter písně pohybem? Zvládly děti reagovat na dynamiku v písni aj.?

2. „S jakou hodnotou se setkaly?“

Např. Dala jsem dětem příležitost ke spolupráci při tanci? Vedla jsem děti tak, aby si uvědomily, že jejich kamarád potřeboval pomoc? Dokázala jsem podpořit zakřiknuté dítě při hudebním projevu? Měla jsem pochopení pro dítě, které si ještě nezapamatovalo písničku, a ostatní děti na to upozorňují? Jak jsem tuto situaci vyřešila? Respektovala jsem skutečnost a pocity dítěte v situaci, kdy se danou činností zabývat nechtělo aj.?

3. „Jaký měly děti prostor pro samostatnost?“

Např. Dostaly děti prostor k samostatnému vyjádření doprovodu písně? Dala jsem příležitost k vyjádření jejich nápadů a námětů? Mohly si zvolit samy hudební nástroj? Mohly si zvolit kamaráda k tanci? Dostaly příležitost vyjádřit své dojmy z vyslechnuté písně aj.?

Tyto tři obecné cíle by měla mít učitelka zasunuty v podvědomí v průběhu celého pedagogického procesu.

Odpovědi na kladené otázky se dají považovat za průběžnou formu evaluace. Učitelka v nich nachází informaci, zda jedná v souladu s RVP PV.

4.3 Vzdělávací obsah

Představuje hlavní prostředek vzdělávání dítěte. Je členěn do pěti vzdělávacích oblastí, přičemž zachovává integrované pojetí. Jednotlivé oblasti vzájemně prostupují, ovlivňují se a prolínají, což umožňuje přirozenější a hodnotnější vzdělávání.

Každá oblast obsahuje:

- dílčí cíle – co by měl pedagog v průběhu vzdělávání u dítěte sledovat,
- vzdělávací nabídku – souhrn činností, v tomto případě praktické činnosti s písní,
- očekávané výstupy – výsledky, které se skládají do kompetencí. Každé dítě jich může dosahovat v různé míře, dle svých individuálních možností.

Vzdělávací obsah slouží učitelce k přípravě vlastní vzdělávací nabídky ve formě integrovaných bloků. Podle RVP PV by „*integrované bloky měly svým obsahem vzájemně navazovat, doplňovat se a prohlubovat, mohou se prolínat a přecházet plynule jeden do druhého. Je přirozené, že vzdělávací obsah, resp. některé jeho prvky, se v různých integrovaných blocích opakují a dítěti se znovu připomínají, že se s nimi setkává v nových souvislostech a učí se vidět věci z různých pohledů. Právě to významně přispívá k tomu, že si dítě může vytvářet globální a reálný pohled na svět [...] Pokud se setkává se stejným obsahem i mimo formální vzdělávací nabídku, při příležitostech neplánovaných a vidí je v přirozených logických vztazích a životních souvislostech, mohou být výsledky vzdělávání ještě účinnější.*“²⁵

Co se týče vzdělávací nabídky, zde bych ráda zdůraznila roli učitelky a její schopnost využít prostor, který RVP PV poskytuje. Zda dokáže nabídnout činnosti pestré, pro děti zajímavé, zda využívá tvořivých metod, prožitkové a kooperativní učení, zda reaguje na dětské potřeby, vytváří prostor pro komunikaci a zda dokáže využít dětských nápadů pro plánování dalších činností. Za neméně důležité pro kvalitu činností považuji také vytvoření materiálních, prostorových, časových a sociálních podmínek.

Nyní bych se zaměřila na jednotlivé oblasti, jejich vzdělávací nabídku a očekávané výstupy v souvislosti s využitím lidové písně. Dílčí cíle, formulované jako záměry, zde neuvádím, neboť vychází právě z očekávaných výstupů, v nichž mají být završeny. Ve všech uváděných oblastech se činnosti s lidovou písní mohou uplatnit jako prostředek k dosažení cílů, které RVP PV uvádí a k získávání očekávaných výstupů.

a) Dítě a jeho tělo – oblast biologická

Pokud se zaměřím na činnosti, které lze v této oblasti realizovat s uplatněním lidové písně, lze využít:

- lokomoční pohybové činnosti (chůze, běh, koky, poskoky, lezení),

---

²⁵ *Rámcový program pro předškolní vzdělávání*. 2004, str. 31.

- nelokomoční pohybové činnosti (jedná se o změny poloh těla na místě),
- zdravotně zaměřené činnosti (dechová a relaxační cvičení, cvičení protahovací a uvolňovací),
- smyslové a psychomotorické hry,
- hudební a hudebně pohybové hry.

Očekávanými výstupy

Sladit pohyb s rytmem a hudbou, koordinovat lokomoci a další pohyby těla, napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru a přizpůsobit jej dle pokynu, ovládat dechové svalstvo, sladit pohyb se zpěvem, vnímat a rozlišovat pomocí smyslů (sluchově rozlišit tóny a zvuky), ovládat koordinaci oka a ruky, zvládat jemnou motoriku (zacházení s hudebními nástroji), zvládat pracovní úkony (uklidit po sobě a postarat se o pomůcky).

b) Dítě a jeho psychika – oblast psychologická

Tato oblast zahrnuje tři podoblasti.

Jazyk a řeč

- Lidovou píseň lze využít při sluchových, rytmických hrách, hře se slovy, artikulačních a vokálních činnostech.
- Při diskusích nad obsahem písně lze využít z nabídky individuální a skupinové konverzace, hudební rozhovory, společné diskuse, sdělování slyšeného druhým.
- Zpěv a dramatizace.
- Hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest.
- Melodizace říkadel, hru na tělo, tanečky, pohybové hry ve dvojicích.

Očekávanými výstupy

Správně vyslovovat, ovládat dech, tempo, intonaci řeči, vyjadřovat smysluplně své pocity, porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu písně), učit se nová slova a aktivně je používat, naučit se z paměti krátké texty (reprodukovat říkadla, písničky), tvořit rýmy, soustředěně poslouchat hudbu, sluchově rozlišovat počáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech.

Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

- Pedagog dětem nabízí hry a manipulaci s předměty a pozorování jejich vlastností (např. Orffovy nástroje, ozvučené předměty).

- Smyslové hry, činnosti zaměřené na postřeh a vnímání, rozvoj sluchové paměti, koncentrace pozornosti (např. rytmické hry).
- Hry podporující fantazii, představivost, tvořivost (např. doprovody k lidovým písním).
- Činnosti zaměřené na poznávání jednoduchých obrazně znakových systémů (např. symbol pro dlouhý a krátký tón).

Očekávanými výstupy

Vědomě využívat všech smyslů, záměrně se soustředit na činnost a udržet pozornost, přemýšlet a své úvahy vyjádřit, odhalovat podstatné znaky, nacházet společné znaky, podobu a rozdíl, postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí, naučit se nazpaměť krátké texty, úmyslně si zapamatovat a vybavit, řešit problémy, úkoly a situace, myslet kreativně, předkládat „nápady“, nalézat řešení, vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech.

Sebepojetí, city, vůle

- V této oblasti učitelka zařazuje estetické hudební a pohybové aktivity.
- Cvičení k projevození citů a emocí.
- Návštěvy kulturních akcí.
- Činnosti zaměřené k poznávání různých lidských vlastností.
- Dramatické činnosti, mimické vyjadřování nálad.

Očekávanými výstupy

Uvědomovat si své možnosti a limity, přijímat pozitivní ocenění i případný neúspěch, vyrovnat se s ním, učit se hodnotit svoje osobní pokroky, prožívat radost ze zvládnutého a poznaného, vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení, respektovat předem vyjasněná pravidla a povinnosti, uvědomovat si příjemné a nepříjemné citové prožitky (láska, soucítění, radost, strach, smutek, těšit se z dojmů s uměním, zachytit a vyjádřit své prožitky (pomocí hudby, hudebně pohybovou či dramatickou improvizací).

c) Dítě a ten druhý – oblast interpersonální

V této oblasti se nabízejí aktivity spojené s lidovou písní, které dávají příležitost ke spolupráci dětí ve dvojicích či skupinkách, při kterých se dítě učí respektovat druhého, dodržovat pravidla a pomáhat si.

Očekávanými výstupy

Navazovat kontakty s dospělým při činnostech s lidovou písní, porozumět běžným projevům vyjádření emocí a nálad, chápat, že všichni lidé mají stejnou hodnotu, řešit konflikty dohodou, spolupracovat s ostatními, dodržovat dohodnutá pravidla, respektovat potřeby druhého dítěte, dělit se s ním o pomůcky, požádat druhého o pomoc.

d) Dítě a společnost – oblast sociálně – kulturní

Na základě vzdělávací nabídky má být dítě uvedeno do společenství ostatních lidí, do světa materiálních a duchovních hodnot, do kultury a umění. Píseň zde může mít úlohu estetickou, sblížující a morální.

Učitelka dětem nabízí tuto vzdělávací nabídku:

- Přípravy a realizace společných zábav a slavností.
- Tvůrčí činnosti hudební, hudebně pohybové, dramatické.
- Setkávání se s hudebním uměním mimo mateřskou školu, návštěvy kulturních a uměleckých míst.
- Hry seznamující s různými druhy řemesel a povolání, s pracovními činnostmi a předměty.
- Nabízí písně, které přibližují mravní hodnoty (dobro, zlo, spravedlnost, pravda).
- Seznamuje děti s tradicemi a zvyky.

Očekávanými výstupy

Začlenit se do třídy mezi své vrstevníky, respektovat jejich rozdílné schopnosti a dovednosti, adaptovat se na život ve škole, přizpůsobit se společnému programu, spolupracovat, přijímat autoritu, vážit si práce a úsilí druhých, dodržovat pravidla her, zacházet šetrně s pomůckami, vnímat umělecké i kulturní podněty, pozorně poslouchat, sledovat se zájmem hudební představení a hodnotit svoje zážitky (říci, co bylo zajímavé, co je zaujalo), vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností, zvládat základní hudební dovednosti vokální i instrumentální (zaspívat píseň, zacházet s jednoduchými hudebními nástroji, sledovat a rozlišovat rytmus).

e) Dítě a svět – oblast environmentální

Prostřednictvím lidové písně se děti mohou seznamovat s okolním světem, s jeho rozmanitostí a pestrostí.

Z nabídky by se dalo využít sledování událostí v obci a účast na akcích, které jsou pro děti zajímavé.

- Sledování rozmanitosti změn v přírodě prostřednictvím písň.
- Praktické používání předmětů a pomůcek (hudební nástroje).
- Kognitivní činnosti (kladení otázek a hledání odpovědí, diskuse, vyprávění, poslech, objevování).

Očekávanými výstupy

Vnímat, že svět lidí i přírody má svůj řád, že je rozmanitý, různorodý a pestrý, všimnout si změn v okolí, porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé (všechno okolo se vyvíjí a mění).

Z uváděného textu v této kapitole je patrné, že jednotlivé oblasti očekávaných výstupů i nabídky činností se vzájemně prolínají a ke každé oblasti lze najít spojitost s lidovou písní, i když zde není konkrétně popsána. Na základě této skutečnosti tedy mohou konstatovat, že práce s lidovou písní se v předškolní pedagogice může objevovat v mnoha situacích a napomáhá k rozvoji celé osobnosti dítěte.

Námět písň je podnětem například i k výtvarnému vyjádření, jindy se zase stane z pozorovaného jevu v přírodě podnět ke zpěvu písň s tímž námětem. Píseň může být prostředkem k rozvoji představivosti, fantazie, k prožívání a vyjádření nejrůznějších emocí, posiluje sociální cítění, přispívá k jazykovému rozvoji, k rozvoji myšlení a paměti, umožňuje rozvíjet motoriku a koordinaci pohybů.

Na druhou stranu musím konstatovat, že jednotlivé hudební aktivity nejsou v RVP PV blíže specifikovány, jsou nastíněny pouze orientačně, což klade nízké nároky na dítě a situace může směřovat k tomu, že práce s lidovou písní bude realizována pouze okrajově, neboť zvládnutí některých cílů lze i jinými nehudebními činnostmi. Současný RVP PV spoléhá na vynalézavost, iniciativu učitelek a riziko zde spatřuji pro začínající učitelky. Toto pojetí může být pro ně v mnohém neuchopitelné. Předpokládá již určité zkušenosti a značný přehled, jakými hudebními činnostmi se lze s písní zabývat.

Při realizaci činností hodně záleží na hudebním vzdělání, na zájmu provádět s dětmi různé aktivity, navštěvovat nabízené kurzy, semináře a využívat studium literatury.

5. Osobnost předškolního pedagoga

V čele celého pedagogického procesu při práci s lidovou písní stojí osobnost učitelky. Ona je tou, na které záleží, jakým způsobem dokáže propojit teoretické požadavky, které vyjadřují optimální představu práce s písní do praxe.

Veškeré hudební činnosti s písní jsou náročné na připravenost, na její hudební schopnosti a dovednosti. Kromě odborných a metodických znalostí patří k podstatným rysům osobnosti učitelky i sociální dovednosti, empatie, podpora, pomoc, zvládnutí konfliktních situací, vytváření příznivé emoční atmosféry, přístup zaměřený na spolupráci, zdravé sebepojetí dítěte a akceptace. Tím vším napomáhá učitelka udržovat příznivou atmosféru a dobré vztahy mezi všemi zúčastněnými. Bez tohoto aspektu by veškeré činnosti postrádaly smysl.

Principem úspěšné práce s písní je tvořivost. Ať už se projevuje v rytmizaci říkadel, melodizaci rytmického modelu, v pohybovém vyjádření, instrumentaci.

Tvořivá realizace všech hudebních činností je výsadou tvořivé osobnosti učitelky. Sice je důležité znát cíl a dílčí kroky, ale to vše by měla učitelka umět zasadit a využít v momentálně vzniklých situacích, které připravují sami děti a umět na ně tvořivým způsobem reagovat.

Od tvořivé učitelky se vyžaduje flexibilita, která umožňuje přístupnost a otevřenost různým změnám, samostatnost a silná motivovanost. Pasivní učitelka těžko může nadchnout děti k tvůrčí aktivitě.

Znamé lidové rčení říká: „Jaký učitel, takový žák“.

Spolu s tvořivostí učitelky se pak může rozvíjet i tvořivost dítěte. Dítě dostává šanci samo objevovat, čímž se rozvíjí zejména divergentní myšlení, fantazie, imaginace, intuice a představivost.

Kodejška a Váňová ve své publikaci hovoří o tvořivém procesu jako o něčem, co probíhá vnitřně v psychice jedince, a proto jeho přítomnost a průběh nemůžeme přímo pozorovat a analyzovat

Jako důležitý aspekt při práci s písní vidím i vytváření vhodných podmínek, což mnohdy pro učitelku znamená neдрžet se za každou cenu svých představ, ale dát dětem prostor pro vyjádření jejich nápadů a myšlenek. Dítě tak není jen pouhým objektem působení, ale může být samostatným a aktivním partnerem, což přispívá k většímu prožitku všech činností při práci s písní. Vlastní experimentování s písní je jednou

z neúčinnějších metod rozvoje hudebních schopností u dětí. Přístup učitelky definuje RVP PV v podkapitole 7.3., týkající se psychosociálních podmínek:

- *„Pedagogický styl, resp. způsob, jakým jsou děti vedeny, je podporující, sympatizující, projevuje se přímou, vstřícnou, empatickou a naslouchající komunikací pedagoga s dětmi. Je vyloučeno manipulování s dítětem, zbytečné organizování dětí z obavy o časové prostoje, podporování nezdravé soutěživosti dětí. Jakákoli komunikace s dítětem, kterou dítě pociťuje jako násilí, je nepřijatelná.*
- *Je uplatňován pedagogický styl s nabídkou, který počítá s aktivní spoluúčastí a samostatným rozhodováním dítěte. Vzdělávací nabídka odpovídá mentalitě předškolního dítěte a potřebám jeho života (je dítěti tematicky blízká, jemu pochopitelná, přiměřeně náročná, dítěti užitečná a prakticky využitelná).*
- *Pedagog se vyhýbá negativním slovním komentářům a podporuje děti v samostatných pokusech, je uznalý, dostatečně oceňuje a vyhodnocuje konkrétní projevy a výkony dítěte a přiměřeně na ně reaguje pozitivním oceněním, vyvaruje se paušálních pochval stejně jako odsudků.“²⁶*

---

²⁶ Rámcový program pro předškolní vzdělávání. 2004, str. 33 – 34.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. Realizace hudebních činností při práci s lidovou písní v konkrétní třídě

6.1 Organizace a průběh

V praktické části je popisován projekt, který byl uskutečněn v Mateřské škole Chlum u Třeboně v průběhu školního roku od října 2014 do dubna 2015, se skupinou pěti až šestiletých dětí.

Jeho realizace probíhala v odpoledních činnostech formou hudebního kroužku. Přihlášených dětí zde bylo sedmnáct, z toho devět dívek a osm chlapců. Při práci s těmito dětmi vycházím z toho, že již mají značné hudební zkušenosti z dřívější docházky v mateřské škole, je s nimi prováděna hlasová výchova a hudebně pohybová průprava.

Výběr písní a hudebních činností byl vytvořen s ohledem na možnosti dané věkové skupiny dětí. Písňe obsahují cíle, ke kterým hudební činnosti směřují. Náměty písní se tematicky vztahují k podzimnímu a jarnímu období.

6.2 Hudební projekt

At' je jaro nebo zima, s písničkou je vždycky prima.

Seznam písní:

Bramborová (Maličká su 1, str. 23)

Támhle je jabloňka (Maličká su 2, str. 36)

Já jsem kovářiček (Šimanovský Z., Lidové písničky a hry s nimi, str. 62)

Tluču, tluču, mák (Maličká su 2, str. 42)

Mysliveček skoro vstává (Maličká su 2, str. 33)

Já mám doma trnku (Maličká su 3, str. 9)

Spi, děťátko, spi (Šimanovský Z., Lidové písničky a hry s nimi, str. 117)

Žezuličko, kde jsi byla (Maličká su 3, str. 15)

Já mám doma strakatého pejska (Maličká su 3, str. 38)

Doprovody k uvedeným písním jsou vytvořeny autorkou této práce.

Praktické náměty písní:

BRAMBOROVÁ

Popis

Moravská lidová píseň ve čtyřčtvrtovém taktu ve volném tempu. Forma dvoudílná. Její sestupný charakter melodie je pro děti snadno dostupný, píseň je v rozsahu pěti tónů. V každém lichém taktu se v písni vyskytuje pomlka, což lze využít právě k jejímu vnímání v písni.

Téma a využití písně

Píseň se dá využít k seznámení s podzimním počasím a dřívějšími pracemi na polích. Samotnou bramboru lze využít k výtvarným, či pracovním činnostem (výroba bramborových razítek, postaviček). Vhodná je i k využití při TV chvilkách (hod do koše).

Pomůcky

Dřevěná vajíčka pro všechny děti, bubínek, zmačkaný hnědý papír do tvaru brambory (utvořit s dětmi v rámci procvičení motoriky ruky)

Zvuková ukázka P. I. Čajkovskij, Houslový koncert, D dur op. 35

Pracovní list – kresba brambor

Náměty činností

Pohybová průprava

Střídáme rychlou a pomalou chůzi v rytmu ozvučných dřívěk mezi bramborami (zmačkané hnědé papíry do tvaru koule v prostoru herny). Střídáme různé typy chůze – zvedáme vysoko nohy (chodíme v zabláceném poli), děláme velké kroky (překračujeme hliněné hroudy), chodíme drobnými krůčky po špičkách (chůze po malých brambůrkách). Při úderu bubínku zastavíme – štronzo, poloha těla se zastaví a nemění.

Cíl - vyjádřit rytmus a vnímat pomlku v písni

Chodíme v prostoru, při zpěvu se snažíme vyjádřit rytmus písně doprovodem hrou na dřevěná vajíčka. Při pomlce zastavíme, vajíčka dáme od sebe. Klademe důraz na to, aby

děti pomlku opravdu důrazně vyjádřily zastavením a rukama od sebe. Popřípadě procvičujeme pouze první dva takty se zaměřením na pomlku.

Kreslíme nataženou rukou před tělem kruh na slovo „bram-bo-ry“. To samé v pracovním listě.

Cíl - Rozvíjet hudební paměť, tvořivost a pohotovost reakcí

Improvizální hra „Na ozvěnu“

Děti opakují po zpěvu učitelky jeden z uvedených dvojtónových melodických modelů (a-fis, a-fis, a-fis, a-a-fis), ke kterému přidají své vyjádření hrou na tělo (využití tleskání, pleskání, podupy, skoky, pohyby rukou).

1. *Fou-ká, ví-tr, fou-ká vě-tří-ček.*
2. *Ho-ří o-heň, ho-ří o-hní-ček.*
3. *Pe-ču bram-bor, pe-ču bram-bů-rek.*

Cíl – vyjádřit ostinátní doprovod

Doprovod vyjádříme hrou ostinata na slovo *bram-bo-ry*. Nejprve s celou skupinou dětí procvičíme rytmus slova tleskáním na tři čtvrté doby, na čtvrtou pomlku, kterou vyjádříme rukama od sebe – ticho.

Po procvičení přistoupíme k doprovodu. Polovina dětí zpívá píseň, druhá polovina tvoří doprovod po celou dobu písně slovem na tři doby: *bram-bo-ry*, na čtvrtou dobu pomlka (pomůžeme si slůvkem nic a pohybem rukou od sebe). Pokud se již děti naučily vnímat pomlku v písni, lze k doprovodu využít např. malý činel, který zazní právě v pomlce.

Cíl - vyjádřit dynamiku

Hádanka: „Poznáte, kdy fouká silný a kdy slabý vítr?“ Znázorníme oba typy větru hrou na chřestidlo. Děti pak mohou změny síly větru vyjadřovat spolu s nástrojem – rychlý běh a lehký běh po špičkách.

Znázorňujeme sypání nasbíraných brambor do koše – děti drží v obou rukou dřevěná vajíčka, vydávají s nimi zvuk o sebe dle domluveného signálu naší ruky. Pokud

máme ruku v nízké poloze – slabý zvuk, postupně můžeme zesilovat, brambor se sype stále víc, až je jich plný koš – ruka stoupá vzhůru.

Cíl - Rozvíjet hudební vnímavost při poslechu skladby

Poslech skladby Čajkovskij, Houslový koncert D dur (délka 1.56 min.).

Vyprávíme si o podzimním počasí a větru. Sdělujeme si své zážitky z podzimního počasí. Poté pustíme hudební ukázkou, doprovázíme ji motivačním vyprávěním, společně vše znázorňujeme výrazem těla a pohybem po imaginární obloze:

„Jsme malí mráčky, kteří si lehce plují oblohou. Díváme se sobě do očí a prohlížíme si i ostatní mraky, můžeme se s nimi pozdravit lehkým kývnutím hlavy, či dotekem. Postupně se mraky začnou naplňovat vodou a zvětšovat. (26. min) – Najednou se na obloze začal kutálet velký, tlustý mrak. (52. min) – Za chvíli velký mrak přikrylo sluníčko, přivolalo drobné mráčky, které se pohupovaly oblohou, a zase na chvíli mohlo být pěkné podzimní počasí... (1.50 min.)

Po ukončení ukázky (délka se odvíjí od udržení pozornosti dětí) se posadíme do kruhu a vyprávíme si o prožitcích dětí.

Tuto skladbu lze v následujících dnech využít k dalším rozhovorům, opětovným poslechům a jejich dramatickému vyjádření. Hledáme ve skladbě malý a velký mrak, rukou naznačujeme dynamiku skladby, či využijeme jako hudební kulisu při výtvarném vyjádření podzimního počasí. Dále při tělovýchovné chvílce. Upozorníme na hlavní nástroj skladby – violu.

Cíl – Zvládnout pohybový doprovod písně

Základní postavení: kruh, pomlku znázornit zastavením pohybu.

1. – 2. takt, chůze do středu kruhu

3. – 4. takt, chůze ze středu kruhu

5. – 6. takt, děti znázorňují ukazováčkem jedné ruky rytmus písně (jako by někoho napomínaly)

7. – 8. takt, to samé jako v předchozím taktu, ruka se ale vymění, ukazují prstem opačné ruky

9. – 10. takt, točení kolem své osy

11. – 12. takt, točení opačným směrem

Podzimní pohybová hra Na brambory nás inspirovala k seznámení nové písni. Vyprávěli jsme si o jejím ději. Děti sdělovaly se zaujetím své zkušenosti s ohněm, zdůrazňovaly především jeho nebezpečí. Oheň je pro děti fascinující, rozvinula se kolem něho velká diskuse. To mě inspirovalo k zapálení svíčky. Stala se nám inspirací k dechovému cvičení – foukání do ohně, které původně nebylo v plánu.

To, že se dříve místo buřtů opékaly na ohni brambory, nebylo dětem známé. Vyprávěly především právě o buřtech, někdo zkoušel opékat chléb. Vydali jsme se do prostoru, na bramborové pole. Chodili jsme mezi bramborami, přeskakovali je, zkoušeli pracovat s tělem při různých typech chůze, zažili jsme společně legraci při náhlém zastavení těla. Reakce těla na zvuk bubínku se po několika opakováních postupně zpřesňovala.

Rytmus písni jsme zkoušeli vyjádřit doprovodem na dřevěná vajíčka, pomlku znázornili vajíčky od sebe. Některé děti vyjadřovaly pomlku nepřesně. Rozčlenila jsem tedy píseň na menší úseky – dvojtaktí a pomáhali jsme si slůvkem – „Nic“. Takto pomlku snadněji vnímaly.

Při hře na ozvěnu vymyšlení pohybu k melodickému modelu bránilo jeho plynulému zpěvu. Proto jsem děti nechala tento model pouze zazpívat, doprovod na tělo vytvářeli jen někteří.

Ostinátní doprovod se dětem moc nedařil, píseň s ním nevyzněla dobře.

Doprovod s pomlkou zvládlo jen málo dětí, vyžadovala velké soustředění. Pomohlo by, kdyby ve třídě byly dvě učitelky a každá mohla vést jednu skupinu dětí. Zábavné bylo sypání brambor do koše s vyjádřením dynamiky. Tato činnost přinášela velkou radost a smích, úkol s hravostí zvládly.

Vyslechnutou skladbu děti se zaujetím pohybově doprovázely. Ještě opravdověji se toto podařilo při opětovném poslechu. Skladba vyvolala takovéto dětské reakce: „Byla mi ale zima“, „Sluníčko se schovalo za ty mraky“, „Já sem potkal mrak a on se mračil, byl černej a tlustej“, „Já jsem byla vítr a všude sem letěla a dělala ten podzim“, „Mě ten vítr moc studil, foukal mi i do uší“, „Jeden lupínek se tam točil, pak přišel mrak a chtěl ho sníst.“

Zvládli jsme i pohybový doprovod k písni, který si děti s mým předvedením po chvíli zapamatovaly. Skupinka dětí k tanci tvořila doprovod vyťukáváním rytmu na

dřevěná vajíčka. Znázornění pomlky v pohybu se dařilo pouze v případě, když jsme si pomohli slůvkem nic.

Bramborová

Volně vázaně Moravská

Fou-ka' ví-tr od ho-ry pe-če-me si bram-bo-ry.

CHRISTIDLO

CINELKY

OSTINATO
Fou-ka' Fou-ka' Fou-ka' Fou-ka'

Hor, oh-ní-čku, bo-ro-vý, at' už nej-sou sy-ro-vý.

DRÁVKA

CINELKY

hor, oh-ní-čku, bo-ro-vý, at' už nej-sou sy-ro-vý.

DRÁVKA

CINELKY

FOUKA VÍTR OD HORY,
 PEČEME SI BRAMBORY...
 [JA DÁM BRAMBOR, TY DÁŠ SŮL,
 VEZMEME SI KAŽDÝ PŮL.]

TÁMHLE JE JEBLOŇKA

Popis

Česká lidová píseň v mírném tempu, ve tříčtvrtovém rytmu. Forma písně dvoudílná.

Téma a využití písně

Píseň můžeme zařadit v podzimním období, kdy venku pozorujeme dozrávání jablek a jejich sklizeň, ochutnáváme podzimní ovoce a vyrábíme z něho různé pochutiny (kompoty, saláty, sušíme křížaly). Lze využít také k výtvarným činnostem – např. obtisky jablek.

Z obsahu písně lze využít téma pro zaměření na vyjádření různých emocí.

Pomůcky

Dřívka, chřestidlo, drhlo, metalofon.

Pracovní list – vybarvování jablíček, vysoko – nízko, dle zahrané melodie

Náměty činností

Po zazpívání písně hovoříme o jejím obsahu. V písni si někdo natrhal jablíčka pro potěšení. Co znamená tento výraz? Následuje rozhovor s dětmi o tom, co nás potěšilo, co nám udělalo radost.

Cíl - Vyjádřit radost hrou na nástroj

Každé dítě si vybere jeden z hudebních nástrojů a pokusí se vyjádřit svou radost. Vyjádříme radost s celou skupinou dětí.

Zahrajeme protikladné ukázky písní, děti jejich charakter vyjadřují pohybem a poznávají, zda jsou smutné, či veselé.

Smutné – Koulelo se, koulelo, Malička su, Lítala si vlaštověnka, Bude, zima, bude mráz, Dú, kravičky dú, Já husárek malý, Dobrú noc, má milá, Ó, řebíčku, zahradnický, Ej, padá, padá, rosička,

Veselé – Prší, prší, Skákal pes, To je zlaté posvícení, Já mám koně, Okolo Frýdku, cestička, Pec nám spadla, Běží liška k Táboru, Holka, modrooká, Já do lesa, nepojedu.

Cíl - Vnímat rytmus v určených slovech písně a vyjádřit jej v doprovodu na nástroj

Vytleskáváme s celou skupinou dětí sousloví z písně při rytmické chůzi: *já- na- ni- vle-zu, já-je-se-tře-su, pro-po-tě-še-ní*

Ve druhé variantě vytvoříme tři skupiny, každá vytleskává jedno sousloví. Obohatíme hrou na dřívka, chřestidlo, drhlo.

Po osvojení lze využít k doprovodu písně. Skupinka dětí při zpěvu rytmizuje tyto tři sousloví hrou na zvolené nástroje.

Cíl - Vnímat klesající a stoupající melodii

Lezeme po žebříku pro jablíčka. Učitelka hraje stupnici po sobě jdoucích tónů, děti se postupně zvedají ze dřepu do stoje. Při klesající melodii děti usedají zpět do dřepu.

Cíl - Rozlišit vysoký a nízký tón

Kde je jablíčko? Na stromě nebo pod stromem? Při vysokém tónu C^2 se děti postaví do vysokého výponu, při C^1 usednou do dřepu.

Pracovní list – učitelka zahraje tón, děti určí jeho polohu a na základě toho vybarví vždy jedno jablko – vysoko na stromě, nebo nízko pod stromem.

Cíl - Rozvíjet hudební fantazii při hře na xylofon

Přičarujeme jablíčku melodii. Co si myslí jablíčko? Dítě zahraje svůj tvořivý prvek na xylofon. Poté může slovně okomentovat.

Cíl - Pohybově vyjádřit píseň

Děti stojí v kruhu, ruce připažené, na každý takt představují určitý pohyb.

1. takt – vytáhneme jednu ruku nad hlavu (vyrostla větvíčka),
2. takt – vytáhneme nad hlavu druhou ruku (vyrostla druhá větvíčka),
3. – 4. takt – dupeme na místě do rytmu,
5. takt – utvoříme na vzpažené ruce jablíčko – sevřeme prsty v pěst, zakroužíme,
6. takt – utvoříme jablíčko z druhé ruky,
7. – 8. takt – zapleskáme rytmus do steh,
9. – 10. takt – nakreslíme před tělem dlaněmi jablíčko,
11. – 12. takt – nakreslíme druhé jablíčko,

13. – 16. takt – děti znázorňují na špičkách s rukama nad hlavou trhání jablíček.

Postřehy z realizace s dětmi

Před interpretací písně dostaly děti za úkol dobře poslouchat, o čem se v písni zpívá. Že o jablíčkách, poznala většina. A co je to potěšení? Tento výraz dokázala vysvětlit pouze Stelinka, která ho připodobnila k tomu, když se někdo raduje. Pokusili jsme se každý vyjádřit radost na svůj vybraný nástroj ve spojení s pohybem těla. Dohromady zněla radost tak silně, že nás obklopovala úplně všude. Domluvili jsme se na jejím zeslabování a zesilování v závislosti na pohybu mé ruky. Děti dokázaly tuto činnost silně a se zájmem prožít.

„A z čeho jsi měl(a) radost ty?“, zeptala jsem se dětí. Odpovědi zaznělo mnoho, každý si na svou radost vzpomněl. I Davídek, který málokdy dokáže odpověď smysluplně vyjádřit, reagoval. Zaznělo: „Když padal sníh“, „Mě potěšil balonek“, „Když jsem bruslila“, „Když jsem dostal traktor“, „Když jsem tancovala“, „Když vyšlo sluníčko“, V létě, když jsem se koupala“, „Když už pro mě přijde mamka“.

Je zajímavé, že v dětských odpovědích převažují spíše činnosti a dění, než věci a předměty.

Radost či smutek v charakteru zahraných melodií písni děti dokázaly také rozpoznat a silně je prožívaly. Je zřejmé, že pohyb je jim ve spojení s hudbou zcela přirozený a činí jim potěšení.

Doprovod písně v určených souslovích se podařil až po několikerém opakování. Děti potřebovaly zažít, v jakých částech písně mají doprovod začít hrát. Někteří, než si zpočátku doprovodné místo uvědomili, nestíhali, jelikož už bylo skoro odzpíváno. Po opakovaném nácvičku se zdařilo a píseň s doprovodem vyzněla zajímavě.

Zkoušeli jsme zařadit ostinátní doprovod z vytleskaných slov „vle-zu“, což se nedařilo. Zřejmě bylo třeba rytmus více procvičit i ve spojení s pohybem. Děti mnou hraná melodie písně pletla a rytmus nedokázaly udržet. Vyzkoušeli jsme tedy doprovod pouze dvou holčiček, které o toto projevíly zájem. Zpočátku se jim dařilo, ale po polovině písně děvčata začala rytmus ztrácet. Pro začátek bude zřejmě zatím jednodušší provádět jen s částí písně. Tento pokus jsme vyzkoušeli o nějaký den později. Zvolila jsem pro ostinátní doprovod více dětí, aby byly schopné se vzájemně podporovat. Trochu jsme si doprovod ozvláštnili tím, že jsme nejprve pro skupinu doprovázejících dětí vymýšleli název, jako pro

nový doprovodný nástroj. Nápadem dětí se stal *čiragal* a *čuču*, který nakonec zvítězil. A tak nás skupina dětí pod názvem *čuču* o něco zdařileji než předchozí den doprovodila. Poté následovala výměna skupin.

Domnívám se, že tato činnost ještě bude do budoucna vyžadovat značné procvičování, neboť si děti ještě nejsou v doprovodu značně jistí. Více typů ostinátního doprovodu najednou bych si s nimi ještě netroufla ztvárňovat. Ani nejsem přesvědčená o tom, zda děti tuto činnost prováděly s radostí, jelikož vyžaduje z jejich strany zatím velké úsilí.

Úspěch jsem zaznamenala ve sluchové hře při rozlišování vysokých a nízkých tónů s motivací rostoucích jablíček – zvládly všechny děti, kromě Davídka, chlapec s lehkým mentálním postižením. Bylo zaznamenáno i do pracovního listu.

Děti dokázaly správně reagovat pohybem na stoupající i klesající melodii.

Velký zájem projevovaly děti při vyjádření melodie na zvonkohru, kde dostaly prostor projevit svou tvořivost při hře na libovolných kamenech (vyjma 4. a 7. stupeň).

Pohybové ztvárnění písňe bylo pro děti přirozené. Po několikerém zopakování si děti pohyb zapamatovaly. V prostoru třídy jsme si každý našel zástupný předmět, který představoval jablíčko. Děti si většinou vybraly míčky. Daniel si vzal červený polštářek, Janička kulatý kroužek, Vojtík červené autíčko. S těmito předměty jsme si zazpívali a využili je k improvizovanému pohybovému doprovodu. Děti s nimi většinou při písničce házely, chytaly je, chodily okolo nich, poskakovaly, pohybovaly s nimi po koberci apod.

Mimě Támhle je jablonka Česka'

The musical score is written on a grand staff with four systems. Each system includes a vocal line in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The lyrics are written below the notes. The accompaniment consists of three parts: Chrestidio (a stylized rhythmic notation), Triangl (a rhythmic notation with stems), and Xylofon (a melodic line in treble clef). The lyrics are: 'Támhle je jablonka já na ní vle-xu, jsou-li tam jablíc-ka, já je se-tře-su. jsou-li tam jablíc-ka pěk-ný čer-ve-ný, já si jich na-tr-hám pro po-tě-še-ní.'

Támhle je jablonka já na ní vle-xu, jsou-li tam jablíc-ka,
 já je se-tře-su. jsou-li tam jablíc-ka pěk-ný čer-ve-ný,
 já si jich na-tr-hám pro po-tě-še-ní.

CHRESTIDIO
 TRIANGL
 XYLOFON

JÁ JSEM KOVÁŘÍČEK

Popis

Česká lidová píseň je dvoučtvrt'ovým taktu, hrajeme živěji. Forma písňě ABA.

Téma a využití písňě

Náměť písňě nás inspiruje k různým hrám na kováře a k seznámení s kovářským řemeslem.

Pomůcky

čajové lžičky, obrázky kladívek (malé, větší, největší), xylofon

Náměty činností

Kdo je kovář a co má za práci? – rozhovor s dětmi

Cíl - Vyjádřit metrum v písni

Hra na kováře

Při této hře procvičujeme vyjádření metra a to spojením zpěvu a chůze. Můžeme současně připojit tleskání, či doprovod na dřívka.

Obměnou je doprovod ve dvojicích:

Dvě děti si kleknou naproti sobě k židliče – pracovní ponk pro kováře. Vyjadřují metrum ťukáním lžiček do sedací části židle.

Cíl - Vnímat různé druhy tempa v říkadle

Dej pozor a koukej, jak kladívko bouchej. Šestou ránu dávej, nic ji neodkládej.

Připravíme si tři velikosti kladívek (obrázky).

- Malé lehké kladívko – každý řádek v rytmu 7 úderů *dej-po-zor-a-ko-u-kej*
- Střední těžší kladivo – v každém řádku dva údery *dej pozor a koukej*
- Velké těžké kladivo, které sotva zvedneme – první přízvuk v každém řádku *dej pozor a koukej*

Opět můžeme klečet na jednom kolenu, ukážeme dětem jedno z kladívek a pokoušíme se do kolena ťukáním sevřenou dlaní vyjádřit tempo úderů.

Sluchová hra – učitelka předvede jedno z uvedených temp a děti hádají, které kladivo ťukalo.

Cíl - Rozvíjet sluchovou paměť a tvořivě vyjádřit rytmický celek s využitím hry na tělo

Vyjádríme určitý rytmus s využitím tleskání a dupání. Např. 2x tleskneme a 1x dupneme, dítě má zavřené oči. Poté oči otevře a pokusí se rytmický celek zopakovat.

Obměna: dítě jednoduchý rytmický celek vymyslí ve spojení s hrou na tělo a ostatní po něm zopakují.

Co všechno je ze železa?

Děti mohou vymýšlet různé předměty, či hledat je po třídě.

Hru na otázku a odpověď – Učitelka se zpěvem zeptá: *copak je železné?* Dítě zpěvem odpoví například: *zámek je železný.*

Cíl – Zvládnout pohybový doprovod písně

Základní postavení: dvojice dětí stojí naproti sobě

1. - 4. takt - střídavé sedání ze stoje do dřepu – houpačka

5. - 8. takt - tleskání dlaněmi o sebe

9. - 12. takt – opět houpačka

Postřehy z realizace s dětmi

Kdopak je kovář a s čím pracuje? Odpověď není pro více jak polovinu dětí známa. I když se s tímto výrazem v minulosti v MŠ již setkaly, je jim zřejmě již tak vzácný a vzdálený, že si pod ním hned těžko někoho vybaví. Při hlubším rozhovoru si samozřejmě rozpomínají.

Vyjádření metra s pohybem se dařilo i s tleskáním. Vyzkoušeli jsme si vyjádřit metrum i s čajovými lžičkami při chůzi. Důležitý byl můj vzor, který děti napodobovaly. Vyjádření rytmu písně na čajové lžičky bylo pro děti zábavné a snadno zvládnutelné.

Obměnou se stal doprovod do sedadla židle.

Poté jsme si zahráli hru s obrázky kladívek (malé, větší, největší), každé z nich představovalo určitý rytmus. Bylo třeba vytvořit opravdu znatelný rozdíl ve třech typech znázorněného rytmu. Děti tento úkol úspěšně zvládly.

Sluchovou hru, při které měly děti poznat mou variantu předvedeného rytmu, je lepší hrát jen se skupinkou dětí, protože než s hádankou na každého přišla řada, vznikl po chvíli ruch a činnost děti přestala bavit.

Obměna této hry byla pro děti daleko zajímavější a zábavnější. Některé dětmi předváděné pohybové a rytmické prvky byly tak dlouhé, že se nedaly vůbec napodobit. Společně jsme se při této činnosti nasmáli a užili legrace.

Ve třídě jsme vyhledávali různé železné prvky. Objevili jsme kování u dveří, na různých místech schované šrouby, součásti autíček, části kočárků aj.

Poté se děti samy staly kováři a v rytmu říkadla každý vyráběl svůj imaginární předmět. Vznikly podkovy, řetěz, schody do hradu, vidličky, kovové hrnečky, náramky a řetízky, železné boty, brnění pro rytíře aj.

Při hře na otázku a odpověď jen někteří byli schopni odpovědět také zpěvem. Musela jsem jejich odpověď zpočátku zazpívat sama, někteří ji pak samostatně zopakovali, někteří až na druhý pokus s oporou mého hlasu. Je vidět, že při sólovém vyjádření se děti cítí nejistě.

Utvořili jsme dvojice a dětem jsem ukázala nový doprovod tleskáním dlaněmi o sebe. Děti hned začaly vymýšlet vlastní způsoby tleskání ve dvojicích, což samozřejmě bylo daleko zajímavější. Hned jsem si uvědomila skutečnost, že je mnohem efektivnější nechat dětem co nejvíce prostoru pro jejich tvoření. Děti si o toto beze slov řekly sami. Dětské doprovody ve dvojicích byly pestré, prováděné s radostí. Staly se inspirací pro ostatní. Přínosné byly především v tom, že vycházely z dětí samotných.

Já jsem kováříček

česka

Handwritten musical notation for the first line of the song. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The lyrics are: "Ja' jsem ja' jsem, ko-va'-ri'-ček jsem."

Handwritten musical notation for the xylophone part of the first line. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The accompaniment consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The label "XYLOFON" is written below the staff.

Handwritten musical notation for the drum part of the first line. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The accompaniment consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The label "DRUM" is written below the staff.

Handwritten musical notation for the second line of the song. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The lyrics are: "Kla-div-ko mám za pa-sem. Lá-d-ný ne-ví od-kud jsem."

Handwritten musical notation for the xylophone part of the second line. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The accompaniment consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The label "XYLOFON" is written below the staff.

Handwritten musical notation for the drum part of the second line. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The accompaniment consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The label "DRUM" is written below the staff.

Handwritten musical notation for the first line of the second system. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The lyrics are: "Ja' jsem ja' jsem, ko-va'-ri'-ček jsem."

Handwritten musical notation for the xylophone part of the first line of the second system. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The accompaniment consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The label "XYLOFON" is written below the staff.

Handwritten musical notation for the drum part of the first line of the second system. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The accompaniment consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The label "DRUM" is written below the staff.

Empty musical staff lines for the second system.

Empty musical staff lines for the second system.

Empty musical staff lines for the second system.

TLUČU, TLUČU MÁK

Popis

Česká lidová píseň v rozsahu šesti tónů, v mírném tempu.

Téma a využití písně

Píseň lze využít pro seznámení s pěstováním, sklizní a využitím máku. Všímáme si pomlky v písni a vedeme děti k jejich dodržování.

Pomůcky

Zvuková ukázka 1 Camille Saint-Saens (Lev)

Různé kuchyňské předměty – lžíce, naběračky, metly, struhadlo, puklice, plecháčky a hrnečky...

metalofoon, mlýnek vydávající zvuk nebo řehlačka, triangel, bubínek, tamburína.

Mák + lahvičky od starých filmů na výrobu nástroje.

Kamínky středního rozměru pro skupinku asi 5 dětí (2 ks na dítě).

Náměty činností

Rozhovor s dětmi o tom, kdo dříve tuto píseň napsal a kdy ji zpíval. K této písni si můžeme naplánovat výrobu makového nástroje. Každé dítě si do krabičky od starého filmu nasype do necelé poloviny mák, uzavřeme. Krabičku lze ozdobit nesmyvatelnými barvami dle fantazie dětí. (Lze získat jako odpadový materiál tam, kde se pracuje s fotografií)

Cíl – Využít kuchyňské nádobí k tvořivé hře

Vymysli stroj na zpracování máku (práce ve skupinkách)

Děti si vyberou ze zásoby kuchyňského náčiní potřebné předměty a pokusí vymyslet vlastní imaginární stroj. Děti seznámí ostatní s jeho funkcí. Úkolem je také vymyslet zvuk, který tento stroj vydává. Zvuků je tolik, kolik je ve skupince právě dětí, mohou se lišit, každý vymýšlí své vyjádření. Dohromady vznikne malý orchestr.

Snadnější varianta – každé dítě si vybere kuchyňský předmět a vymyslí jeho zvuk.

Cíl – Vyjádřit asociační představy z vyslechnutého hudebního díla

Vyprávíme si o makovém poli, na kterém vyrostlo plno mladých makovic, do kterých občas fouká podzimní vítr a také se mezi nimi může někdo objevit a to se pak dějí věci... Co se tam asi dělo? Co si takové makovice, které stojí na poli den co den na jednom místě asi myslí?

K tomu může děti inspirovat poslech hudební ukázky Camille Saint-Saens Lev.

Následně vedeme rozhovor o tom, k jakým představám je hudební dílo vedlo.

Cíl - Rozlišit klesající a stoupající melodii

Děti představují mák na poli, sedí ve dřepu. Za zvuku stoupající melodie ($c^1 - c^2$) se pomalu zvedají a představují růst máku. Při klesající melodii ($c^2 - c^1$) si znovu usedají do dřepu.

Děti si mohou vyzkoušet růst máku na zvonkohře. Postavíme kolmo, tak mohou lépe vnímat postup melodie. Hrají na kameny jdoucí za sebou směrem nahoru, pak dolů.

Cíl - Rytmicko-melodické vyjádření tvořivého celku

Učitelka zazpívá popěvek: *Jak se tluče mák?* Poté následuje tvořivý rytmicko-melodický celek spojený s hrou na tělo.

1. varianta – Učitelka tvořivý rytmický celek vymyslí, děti se pokusí ho zopakovat.

Například:

Tak, tak-hle, tak. (dup, 2x tlesk, dup)

Tak, tak, tak. (tlesk, plesk o stehna, dřep)

Tak – hle, tak – hle, tak. (2x plesk o zem ze dřepu, 2x plesk o stehna, výskok)

2. varianta – Děti se pokusí vymyslet jednoduchou variantu samy.

Cíl – Vnímat změny tempa

Použijeme buď přímo mlýnek, pokud vydává hlasitý zvuk nebo řehtačku. Otáčíme v pomalém, rychlém tempu, zvukově vyjádříme zrychlování a zpomalování. Děti točení mlýnku vyjadřují na místě točením kolem své osy, reagují na změny tempa. Můžeme také vyzkoušet otáčení společného kruhu s udávaným tempem. Volíme různé varianty – rychle, pomalu, zrychlování, zpomalování.

Cíl - Vnímat barvu Orffových hudebních nástrojů

- Mák roste – hra na metalofon – se stoupající melodií děti „rostou“.
- Mák kvete – hra na triangel – při každém úderu se děti otočí, ruce představují kolem hlavy velký květ.
- Mák lámou – hra na bubínek – klek na jednom kolenu, při každém úderu představujeme rukama zlomení máku o koleno.
- Sypeme zrníčka z makovice – hra na tamburínu - děti představují poskoky pohyb makových zrníček.

Následuje sluchová hádanka. Zahrajeme zvuk určitého nástroje, (děti jsou otočené), hádají, o jaký nástroj se jedná (děti musí umět nástroje pojmenovat). Mohou také vzpomínat, jaká činnost se při slyšeném zvuku nástroje s mákem prováděla a následně si ji znovu předvést.

Cíl – Vyjádřit pohybový doprovod písně

1. – 4. takt - děti sedí v kleku na jednom koleně, jedna ruka tluče o druhou sevřená v pěst.
5. – 8. takt - stejně jako v předešlém taktu, pouze se při tlučení ruce vymění
9. – 10. takt - ruce se motají před tělem, na slovo „tak“ se otevrou se do rozpažení, dlaněmi vzhůru.
11. – 12. takt – stejně jako v předešlém taktu, ruce se otevrou před tělem na slovo „mák“
13. – 16. takt – ve stoji otáčení kolem své osy, ruce tlučou o sebe sevřenými pěstmi, nohy vydupávají stejný rytmus.
17. – 20. takt – stejně jako v 9. – 12. taktu.

Postřehy z realizace s dětmi

Při odpovědi na otázku, kdo asi píseň dříve zpívá, se děti shodly, že asi paní. Zde musím podotknout, že na otázku reagovala jen malá skupina dětí. Prý ji paní zpívala: „Když mák mlela a dupala na něj a taky pekla buchtu.“ Z této odpovědi jsem si uvědomila, že proces vzniku a zpracovávání máku děti vlastně již neznají, což mě inspirovalo k dalším činnostem s dětmi.

Stroj na mletí máku nejprve vymýšlely děti s nejistotou. Potřebovaly více prostoru k pochopení úkolu, k získání jistoty, že nic není špatně a také doprovázet mým slovním vedením. Činnost pro ně byla neobvyklá, jakoby si s ní neuměly samy poradit. Po delší chvíli upustily uzdu své fantazii a začala se projevovat jejich hravost a tvořivost. „Tady se to nasype, tady tudy to leze, tady se to točí, tady je taková díra a tou to padá“. Druhá skupinka vymyslela stroj na makovou náplň do buchet. „Tady se to umele, tady se dá cukr, tady se to zamíchá a točí. Tady dáš buchtu a do ní to vleze.“ Někteří si vybrali pouze jeden kuchyňský nástroj a vymýšleli k němu zvuk. Kooperace ve skupinách se nepodařila, děti pracovaly samostatně.

Asociace z vyslechnuté skladby Camille Saint-Saens *Lev* byly bohaté. Každé z dětí dokázalo odpověď sdělit. Př. *foukal tam vítr, běhala tam kočka, vrány, kocour, skákal tam králik, padaly tam semínka, makovice tam chrastily, pán jel na kole, padnul a ztratil brýle, padaly tam lístečky, foukal do nich vítr*. Poté jsme si skladbu pustili znovu a pohybem jsme vyjádřily dětské představy.

Rytmicko-melodické vyjádření tvořivého celku s otázkou „Jak se tluče mák?“ a dětskou odpovědí bylo pro všechny zábavou. Ukončenou činnost jsem na přání dětí ještě musela prodloužit, každému se podařila tvořivá odpověď.

Hra na zvonkohru s vyjádřením stoupající melodie byla pro děti zábavou, pohybem dokázaly melodii vyjádřit. Problémem byl spíše velký počet dětí na jeden nástroj. V příštích dnech budeme píseň opakovat, aby měly šanci vystřídat se všechny děti. Vyjádření tempa děti prožívaly s legrací, točení zakončily se smíchem a pádem na zem.

Sluchové hádanky děti zvládly.

Zajímavá byla i výroba nástrojů z lahvíček naplněnými mákem. Tento nový podnět umocnil rytmičtý doprovod zpívané písně. Píseň vyzněla velice efektně. Děti inspirovala k pohybové improvizaci.

Minně ~~X~~ **Tluču, tluču mák** Čestka'

The score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of several systems of staves:

- Vocal Line 1:** Lyrics: Tlu-ču, tlu-ču mák, ale ne-vim jak.
- CHRISTIDLO CI DRIVKA:** Accompaniment with 'DVP' (double bar) markings.
- OSTINATO:** Repeating rhythmic pattern with lyrics: Tlu-ču mák, Tlu-ču mák, Tlu-ču mák, Tlu-ču mák.
- Vocal Line 2:** Lyrics: Po-vez-te mi pa-ni má-vo jak se tlu-če mák.
- CHRISTIDLO CI DRIVKA:** Accompaniment with 'DVP' markings.
- OSTINATO:** Repeating rhythmic pattern with lyrics: Tlu-ču mák, Tlu-ču mák, Tlu-ču mák, Tlu-ču mák.
- Vocal Line 3:** Lyrics: Tak-hle tak-hle tak, tak se tlu-če mák.
- Džánka:** Percussion line.
- Tamburina:** Percussion line.
- Empty Staff:** A set of three empty staves.
- Vocal Line 4:** Lyrics: Až ten md-ček do-tlu-če-me do-ko-la se za-to-čí-me
- CHRISTIDLO:** Final accompaniment line.

Tak-hle tak-hle, tak, tak se tlu-če mak.

DRYKA

GAMBIRINA

MYSLIVEČEK SKORO VSTÁVÁ

Popis

Moravská lidová píseň v rozsahu šesti tónů, v mírně rychlém tempu, zpíváme radostně.

Téma

Tématem písně lze navázat na podzimní vycházky do lesa, seznamování se s jeho prostředím a lesními zvířaty. S lesem je spojená také postava myslivce. Můžeme děti seznámit s jeho úlohou v lese.

Pomůcky

Bubínek, činel, ozvučná dřívka, metalofon (pro tvořivé odpovědi máme v zásobě i jiné nástroje)

Obrázky s podzimní tematikou pro skupinku dětí (8 ks)

Pracovní list

Náměty činností

Po seznámení s písní následuje hádanka: *O jakých zvířátkách se v písni zpívá? Čí kroky představují tyto nástroje?*

Zahrajeme těžké kroky myslivce na bubínek (silný zvuk), lehké cupitání zajíčka na prstové činelky (slabý zvuk).

Děti určí, který nástroj zastupuje myslivce a který zajíčka.

Cíl – Pohybem rozlišit pomalé a rychlé tempo

Vyjádríme kroky myslivce a zajíčka. Zajíček – cup, cup, cup – hra na činelky v rychlém tempu. Myslivec – dup, dup, dup – hra na bubínek v pomalém tempu.

Děti reagují pohybem na změnu nástrojů a tempa.

Cíl - Vyjádřit metrum a rymus v říkadle s pohybem

Za-jíc bě-žel přes ko-pec, (rytmus vyťukáváme dvěma prsty do dlaně druhé ruky)

hou-py, houpy, (metrum vyjádříme pohupem v kolenou a zároveň plesknutím do kolen)

u-dě-lal ko-tr-me-lec, (rytmus vyťukáváme dvěma prsty do dlaně druhé ruky)

houpy, houpy! (metrum vyjádříme pohupem v kolenou a zároveň plesknutím do kolen)

Cíl - Tvořivě zhudebnit říkadlo

Pokud děti říkadlo dobře znají, můžeme přistoupit k tvořivé hře. Předložíme dětem různé druhy Orff. nástrojů. Dítě si jeden z nich vybere a pokusí se vymyslet k říkadlu doprovod na jeden z nástrojů.

Cíl – Vyjádřit téma v obrázku zpěvem

Dítě si vybere obrázek s tématem lesa (př. strom, houba, veverka, jelen, jezevec, šiška...).

Pokusí se zazpívat, co dělají. Učitelka se zpěvem zeptá: *Co dělá veverka?* Dítě zpěvem odpoví (možno využít s hrou na tělo, popř. s Orff. nástrojem).

Cíl – vnímat a zapamatovat si barvu nástrojů Orffových nástrojů

Učitelka vypráví krátký příběh o lese s využitím Orff. nástrojů, které podněcují fantazii dětí a jeho dramatické ztvárnění pohybem.

„Daleko za velikým kopcem se rozprostírá les, kde rostou vysoké stromy. Jeden strom se kývá ze strany na stranu, jeden si prohlíží spadané šišky okolo svého kmenu, další své větve sklání až do měkkého mechu. U samého vrcholu stromu právě sedí datel – lékař, ťuká do kmene stromu (ozv. dřívka) a pokouší se zbavit ho všech nepotřebných červíků. Mezi stromy se prochází medvěd (bubínek) a hledá, co by snědl. Na prosluněné mítině si přes pařezy si skáče zajíček (činelky). V koruně stromu vyzpěvuje červenka (metalofon) a volá do celého kraje: „Do lesa se blíží myslivec...“

Následně dětem položíme hádanky.

Zahrajeme na jeden z nástrojů a děti hádají, jaké zvířátko v lese nástroje představovaly (dřívka-datel atd.). Poté můžeme jednotlivá zvířátka předvést pohybem za zvuku určeného nástroje.

Co se v lese ještě událo?

Dítě si vybere nástroj a slovem a hrou vyjádří, co se asi v lese přihodilo. Možno pokračovat v příběhu.

O kom se v písni zpívá, jsme vyjádřili rytmickým pohybovým doprovodem. Pomalé tempo bubínku nám udávalo těžké kroky myslivce, v rychlejším tempu činelek jsme znázorňovali lehký pohyb zajíčka. K obměně vyjádření tempa jsem využila mnou vytvořený doprovod na kytaru. Děti dokázaly reagovat na změny tempa doprovodu pohybem, jako zajícci, či myslivci.

Zařadili jsme sluchovou hádanku: *Koho jsem zahrála, myslivce nebo zajíčka?* Pro děti už málo náročná.

Vyjádření metra v říkadle jsme procvičili s pohybem. Děti vnímají můj vzor pohybů a napodobují.

Při nácviu doprovodu písně na nástroje by bylo dobré mít ve třídě ještě jednu učitelku, která by byla dětem nápomocná, aby si byly jistější. Pokud já sama doprovázím děti na nástroj, zbytečně dochází k tomu, že musíme píseň přerušovat a věci dovysvětlovat.

Při tvořivé hře s obrázky někdy docházelo k tomu, že si děti nejprve potřebovaly odpovědi slovně ujasnit, teprve potom je mohly vyjádřit zpěvem. Někteří potřebovaly mou pomoc, proto jsem odpověď nejprve zazpívala sama, dítě zopakovalo. Odvážnější si k odpovědi vybraly ještě hudební nástroj. Někdy ale rytmus neodpovídal jejich popěvku. I zde děti potřebovaly můj vzor.

Pozornost při vyprávění krátkého příběhu s doprovodem děti udržely a dobře věděly, které nástroj jaké zvíře v lese představovala. K nástrojům jsme připojili i pohyb. Děti ho vyjadřují se zaujetím, zároveň se odreagují a mohou se pak znovu lépe soustředit na další činnost.

A co se dělo v lese? Tato hra děti velice bavila, každý chtěl svůj nápad sdělit a zahrát. *Kuká kukačka* - dřívka, *Lítá tu ptáček* - triangel, *Tady dupe jezevec* - bubínek, *Skáče tu veverka* - dřívka... Některé děti měly nápad již vytvořený v představě, naopak někdo zahrál na nástroj a teprve potom vymýšlel odpověď.

Mírně rychle

Mysliveček skoro vstává

Moravská!

Musical notation for the first system, including a vocal line and a percussion line labeled TLESK DŮP.

My-sli-ve-ček sko-ro vsta'-vá na za-ji'-čka po-zor dá'-vá.

Musical notation for the second system, including a vocal line and percussion lines labeled TAMBURINA and TLESK.

My-sli-ve-ček dup, dup, dup

Musical notation for the third system, including a vocal line and percussion lines labeled CHRESTIDLO and TLESK.

a za-ji'-ček cup, cup, cup.

Four empty musical staves for additional notation.

JÁ MÁM DOMA TRNKU

Popis

Moravská lidová píseň ve dvoučtvrťovém rytmu v mírném tempu v rozsahu osmi tónů.

Téma a využití písně

Téma písně lze využít k seznámení s podzimními plody a ke hram na vaření

Pomůcky

Kartičky s nakreslenými plody, 8x ostružina, 8x šípek, 8x trnka.

Sklenice s tekutinou, 8 ks, c¹ - c² – různé množství.

Chřestidlo, zvonkohra,

Pracovní list – mícháme trnky v hrnci – krouživý pohyb při zpěvu písně.

Náměty činností

Nejprve si vyprávíme o plodech, které v podzimním období rostou na keřích. Samozřejmě je nejlépe tuto činnost propojit s pozorováním v přírodě.

Hra: *Jeřabiny, šípky, trnky, hejbejte se!*

Tuto hru si několikrát zahrajeme pro zapamatování písně. Procvičíme při ní vytleskáváním rytmus a rychlé reakce.

Mezi děti rozdáme rovnoměrný počet kartiček jednotlivých plodů - jeřabiny, šípky, trnky. Každé dítě si drží kartičku - představuje plod z obrázku a postaví se do svého domečku - obruč, list papíru. Hrajeme písničku, zpíváme a vytleskáváme rytmus. Písničku učitelka náhle zastaví a zvolá název plodu. Př. *Trnka!* Děti, které drží kartičku s tímto plodem, si vymění mezi sebou místa.

Cíl - Vyjádřit změny tempa pohybem

V 9. – 16. taktu písně děti znázorní rukou míchání trnkové šťávy - kroužky před tělem. Z pomalého tempa postupně zrychlujeme do nejvyšší rychlosti. Děti mohou vyjádřit rychlost tempa také točením kolem své osy. Vyjádření tempa můžeme umocnit hrou na chřestidlo.

Cíl - Vnímat stoupající a klesající melodii

Stoupající melodii znázorníme postupným přiléváním trnkové šťávy do sklenice. Každý tón představuje jedna sklenice s množstvím tekutiny. S nejmenším množstvím představuje tón C¹, s největším množstvím je naplněna sklenice C². Skládáme je za sebou dle přibývajících množství tekutiny, učitelka přiřazuje zvuk jednotlivých tónů.

Dítě si samo může vyzkoušet na zvonkohře postupné stoupání melodie. Učitelka řadí za sebou skleničky dle posloupnosti tekutiny, dítě hraje jednotlivé tóny. Pak může tekutiny ubývat – melodie klesá.

Cíl – Rozvíjet melodickou improvizaci

Zeptáme se melodickou otázkou: *Co jsi dnes uvařil?* Dítě má za úkol vymyslet a zazpívat odpověď. Je možné využít nástroj k doprovodu.

Cíl – Vyjádřit pohybový doprovod k písni

1. – 4. takt: dvojice dětí stojí proti sobě, drží se za ruce a v rytmu se přetahují (jako když řežou)

5. – 8. takt: dvojice se otáčí dokola

9. – 12. takt: stejně jako 1. – 4. takt

13. – 16 takt: stejně jako 5. – 8. takt

Postřehy z realizace s dětmi

Po zazpívání písně jsme společně přemýšleli, o čem se v písni zpívá a co že se vařilo v hrnečku? Dětská odpověď zněla „trní“. Trnku jako modrý plod nikdo z dětí neznal. Jelikož ani ve zdejších okolí neroste, posloužil nám aspoň vytištěný obrázek z internetu. Keř, na kterém trnka roste, píchá a tuto skutečnost jsem využila pro hlasovou výchovu, na vyvození hlavového tónu a vyšší hlasové polohy. Použila jsem pro ukázkou větvičku šípku. Každý si mohl sáhnout na její trny a říci! *Auuuuu, Auuuu...*, rty našpulené.

Rytmus jsme zkoušeli procvičit při podávání hrnečku s pomyslnou trnkou a s rčením: *Dej-mi- trn-ku, dej-mi-trn-ku*. Zde je důležitá naprostá soustředěnost dětí. Zkoušeli jsme několikrát, ale nikdy se nám nepodařilo, aby hrneček doběhl plynule celé kolo bez přerušení.

Stoupající melodii jsme vyjádřili naléváním trnkové suroviny do sklenic.

Pro zrakovou představu jsem dětem umístila vedle sebe sklenice s různým množstvím tekutiny. Společně jsme je nejprve seřadili od nejmenšího množství až po plnou sklenici.

Při doprovodu na zvonkohru děti vyjádřily zvětšování objemu v hrnku stoupající melodií, ostatní pohybem, z lehu zvedáním se do stoje.

Radostným zpestřením pro děti bylo vyjádření tempa mícháním trnkové šťávy a točením se v kruhu. Chřestidlo uvádělo pomalé zrychlování a zpomalování otáčivého pohybu. Se smíchem vždy při nejrychlejším točení skončily dopadem na zem a hru chtěly několikrát opakovat.

Zpestřením pro všechny byl pohybový doprovod k písni, který byl velice jednoduchý, nevyžadoval žádný velký nácvik.

Do hrnečků v pracovním listu se dětem podařilo v rytmu písničky navařit dobroty, které vymýšlely - *trnková kaše, trnková polévka, povidla, marmeláda, šťáva, trnkové placky, buchty, koláče aj.*

Já mám doma trnku

Minné

Moravská

Ja' mám do-ma trn - ku, trn - ku trn - ky

DRHELO

v ma - lo - va - něm hrn - ku hr - nec - ku.

DRHELO

Trn - la - la - la la - la, la - la, la - la,

XYLOFON

tra - la - la - la, la - la, la - la, la.

XYLOFON

MÁ MILÁ MÁ TRNKU, TRNKU, TRNKU,
VARILA JI V HRNKU, HRNECKU.
TRALALALA ...

SPI, DĚTÁTKO, SPI

Popis

Česká lidová píseň ve dvoučtvrt'ovém taktu a mírném tempu, v rozsahu šesti tónů.

Téma a využití písně

Téma využijeme k lehkému zpěvu. Zdůrazníme úlohu takovéto písně při uspávání. Můžeme uspávat letní sluníčko, podzimní či lístečkové skřítky, jablíčková miminka aj. Námět zvolíme dle aktuálního tématu, kterým se s dětmi právě zabýváme.

Pomůcky

Triangl, prstové čineky, rolničky, bubínek, dřívka, drhlo.

Šátky, větší díl záclony

Zvuková ukázka - J. Brahms – Ukolébavka, Haydn, Symfonie č. 101 D dur

Náměty činností

Nejprve zahrajeme dětem pouze melodii a necháme je přemýšlet, pro koho byla píseň napsaná a kdo ji asi napsal. Navodíme rozhovor o tomto tématu – maminka a miminko.

Cíl - Vnímat barvu hudebních nástrojů

Děti si zavřou oči, zahrajeme vždy na jeden z nástrojů (triangl, prstové čineky, rolničky, bubínek, dřívka, drhlo). Děti poznávají dle zvuku, který nástroj zazněl. Než tuto hru začneme, je dobré se ujistit, zda děti opravdu každý nástroj umí pojmenovat. Pak společně přicházíme na to, kterým nástrojem by bylo vhodné doprovodit ukolébavku.

Jak by se asi miminku usínalo s doprovodem bubínku, drhla, dřívek? A co doprovod trianglu? Prakticky si doprovod s ukolébavkou vyzkoušíme.

Cíl - Vnímat pomlku v písni

Nejprve zapíváme píseň s mírným kolébáním těla vlevo, vpravo. V pomlce tělo zastavíme, ruce dáme od sebe, učitelka na čtvrt'ovou pomlku cinkne na triangl. Pokud děti pomlku zvládají, hru na triangl nebo prstové činelky některému z dětí přenecháme.

Cíl - Tvořivě vyjádřit rytmus ve slově hou-py

Znázorníme pohupy v kolenou a pohybem natažených rukou. Poté necháme děti vymýšlet další varianty pohybů ke slovu hou-py.

Cíl - Rozlišit pomalé a rychlé tempo v písních

Zahrajeme dětem ukázkou písní a necháme na ně děti pohybem reagovat. Po každé písni si sdělíme, zda jejich tempo bylo rychlé, či pomalé.

Rychlé tempo – Kalamajka, mik, mik, mik, Cib, cib, cibulenka, Travička, zelená, Já do lesa, nepojedu.

Pomalé tempo – Černé oči jděte spát, Ach synku, synku, Bude, zima, bude mráz, Když jsem plela len.

Cíl - Vnímat charakter vyslechnutých skladeb

K poslechu s dětmi využijeme dvě protikladné skladby: Brahmovu Ukolébavku a následně dynamickou část Haydnovy Symfonie č. 101 D dur.

Uložíme se do postýlek (leh na koberci), přikryjeme se peřinkou (rozdáme každému lehký šátek) a necháme děti vyslechnout obě skladby po sobě. Poté si vyprávíme, při jaké melodii se dětem lépe usínalo, zda se jim něco zdálo.

Lehký charakter ukolébavky vyjádříme společným pohybem. Všichni se chytíme kolem velké záclony, doprostřed vložíme předmět (míček) – miminko. Mírnými pohyby ji při melodii ukolébavky společně rozhoupeme.

Pohybová tvořivost při vyjádření Brahmovy Ukolébavky

K lehkému pohybu využijeme barevné šátky. Poté následuje rozhovor: *Která postava z pohádky umí tak lehce tančit, jako teď my?*

Melodie ukolébavky byla lehká jako... - nápady dětí.

Po zazpívání písně byla dětem hned jasná její nálada. Odpověď zněla: „Pomalá“, „Uspávací“. Vzali jsme si do rukou pomyslné miminko a lehce ho v rytmu pohoupali. Některé děti již píseň znaly, proto jsme si ji znovu zazpívali.

Znázornili jsme pohybem rytmus slova „hou-py“. K vyjádření tohoto slova pohybem s dodržáním rytmu přispěly děti svými rozmanitými druhy pohybů, při kterých využily pohybů skoro celého těla. Houпали jsme hlavou, jednou nohou, trupem, jedním prstem, schouleni do klubička, nataženi na podlaze jako ryby ve vodě aj. U některých jsme se společně nasmáli.

Zkoušeli jsme píseň zpívat, jak jen nejslaběji dovedeme. To děti ovlivnilo natolik, že jsme ještě dost dlouhou dobu na sebe ve vzájemné komunikaci šeptali, abychom uspané miminko nevbudili. Toto téma nás přivedlo k zamyšlení nad životní úlohou maminek. Je dětem velice blízké, dokázaly se o něm bohatě rozpovídat a podělit se o své prožitky. Uložili jsme se také jako miminka do postýlek, přikryli se peřinkou (lehký šátek) a zaposlouchali se do melodií Brahmsovy ukolébavky. Postupně jsme se začali probouzet a charakter hudby jsme vyjádřili pohybovou improvizací s šátky. Děti opravdu tančily s lehkostí. Něžná ukolébavka vyvolala hlasité asociace: *housle, motýlek, piano, malý větrík, kutálení míčku, díra, vesmír, kytičky* aj. Dětské reakce na část Haydnovy Symfonie č. 101 byly bouřlivé: *strašidla, UFO, hřbitov, duchové*.

Spi, deťátko, spi

česká

Musical score for the first system. It consists of three staves. The top staff is the vocal line in G major (one sharp) and 4/4 time, with lyrics: "Spi, de-tat-ko spi, zav-ri oč-ka svý, ať se vzbu-diš". The middle staff is for Xylofon, and the bottom staff is for TRIANGL. Both percussion parts use rhythmic notation with vertical lines and flags.

Musical score for the second system. It consists of three staves. The top staff is the vocal line with lyrics: "za chvi-lič-ku, de-ti ma-min-ka ka-šič-ku, spi mi-lač-ku spi." The middle staff is for Xylof., and the bottom staff is for TRIANGL. The notation continues with rhythmic patterns.

Five sets of empty musical staves, each consisting of a five-line staff, provided for further notation.

ŽEŽULIČKO, KDE JSI BYLA?

Popis

Česká lidová píseň ve dvoučtvrtovém taktu, v rozsahu pěti tónů. Hrajeme vesele.

Téma a využití písně

Téma souvisí s ptačím světem, k seznámení se životem ptáků. O ptácích si můžeme zazpívat, přečíst si pohádku nebo vymyslet příběh. Ten náš příběh bude spojený s hudbou.

Pomůcky

Obrázky, knihy s vyobrazením kukačky

Notové přílohy: Smutná písnička - Ilja Hurník – (Metodika Hv v MŠ, str. 358)

Dvě kukačky, (Kytarová extratřída, str. 9)

Rytmické Orffovy nástroje

Náměty činností

Po zazpívání písně si s dětmi povíme, kdopak je to žežulička. Poslouží nám různé obrázky, abychom žežuličku dobře poznali. Je to vlastně kukačka. Štíhlá, s dlouhým ocasem, má popelavě šedé peří. V měsíci září odlétá na jih a vrací se v dubnu. Je známá tím, že vkládá vajíčka do hnízd jiných ptáků. Samec se ozývá ku-ku. Samice hlasitým bi-bi-bi.

Tato písnička nás bude inspirovat k hudebnímu příběhu o kukačce, kterou se nejprve vydáme hledat do lesa - pokud vlastníme CD nahrávku ptačích zvuků, lze využít.

Cíl – vyjádřit metrum

Kukačku, či žežuličku,

pojd'me hledat do hájičku.

žije také v parku v lese,

housenku si k chuti nese.

Chodíme po lese, na přízvuknou dobu silněji dupneme, můžeme přidat i tlesknutí. Pokud děti zvládají, lze využít k vyjádření např. bubínek, dřívka, drhlo.

Cíl – reagovat na hudební činnosti ve vyslechnutém příběhu

Na kraji lesa stál vysoký buk a v jeho koruně měl postavené hnízdo kukaččí kluk Josífek. Josífek každý den po probuzení vyletěl z hnízda a hledal, co by snědl. Nejráději měl chlupaté housenky. Časně ráno otevřel okno a rozrušeně volá na všechny okolo: „Ku, ku“

Zahrajeme sestupnou tercii – děti po nás opakuji (a^1 -fis¹, c² – a¹). Toto cvičení může sloužit i k navození hlavového tónu u dětí.

Kukáme nejprve potichu, pak zvuk zesílíme, aby všichni kukačku slyšeli. Rozlišujeme dynamiku kukání v závislosti na pohybu ruky učitelky. Ruka nahoře – kukáme silně, ruka dole – kukáme slabě.

Josífek chtěl všem sdělit, co dnes ráno objevil. Copak se asi stalo...?

Následuje rozhovor s dětmi a sdělení jejich nápadů. Prozradíme dětem, co se Josífkovi stalo:

Obcházel hnízdo ze všech stran a najednou objevil velikou díru. „Fouká mi do mé postýlky, asi už se nějak ochladilo.“ Celý zesmutněl, že už se bude muset brzo vydat k moři za teplem. Stýskal si, naříkal a plakal, že si bude muset hledat nový domov.

Následuje poslech skladbičky Ilji Hurníka – Smutná písnička. Povídáme si s dětmi o smutné náladě, kdy jsme byli my smutní a z čeho. Náladu vyjádříme chůzí a smutným výrazem obličeje při zahrané skladbičce.

Najednou se objevila kukaččí slečna Bára a začala volat: „Bi-bi, bi-bi-bi“ (c^2 -a¹, c²-c²-a¹), což v překladu znamená „Já-ti, po-mo-hu“.

Necháme děti nejprve hádat, co asi kukaččí slečna Bára zaspívala. Poté, mohou vymýšlet různá tvořivá sdělení Bary Josífkovi, na slabiky bi-bi s tleskáním.

Kukačka Bára se rozhodla, že Josífkovi pomůže. A tak spolu nosili v zobáčku různé klacíky, peříčka a stébla, až celou díru zakryli a slepili. To bylo najednou radosti! Josífek Báře moc děkoval za pomoc.

Následuje rozhovor s dětmi o tom, jak Josífkovo neštěstí dopadlo.

Josífkovu radost zahrajeme ve skladbě Dvě kukačky. Děti si ji nejprve vyslechnou a potom ji mohou vyjádřit tvořivým pohybem.

Cíl – vnímat v písniích tóninu dur a moll

V hudebních hádankách zahrajeme dětem střídavě melodii písni dur a moll. Děti mají za úkol poznat, zda je kukaččí Josífek veselý, či smutný.

Příklady písni:

Ej, padá, padá rosička, Až já pojedu přes ten les, (moll), Já do lesa, nepojedu, To je zlaté posvícení (dur).

Cíl – vyjádřit pohybový doprovod

Základní postavení: děti stojí ve dvojici čelem proti sobě, drží se za ruce.

1. – 2. takt, dva kroky přísunně vpravo
3. – 4. takt, dva kroky přísunně vlevo
5. – 6. takt, stejně jako 1. - 2. takt
7. – 8. takt, stejně jako 3. - 4. takt
9. – 10. takt, vyjádření rytmu dupáním, na pomlku tlesk o ruce kamaráda
11. – 12. dvojice se chytí za ruce, otáčí se dokola
13. – 14. takt, stejně jako 9. – 10. takt
15. – 16. takt, dvojice se drží za ruce a pomalu sedá do dřepu.

Postřehy z realizace s dětmi

Tuto píseň jsem dětem ozvláštnila ptačím příběhem, který nás inspiroval k činnostem pro vnímání metra, dynamiky, činnostem k rozvoji tvořivosti a fantazie.

Smutnou skladbičku Ilji Hurníka dokázaly děti svým výrazem a pohybem těla vyjádřit. Na tyto dramatické činnosti jsou zvyklé. Poté jsme se dozvídali, co se asi Josífkovi přihodilo: Kopnul ho někdo míčem, zranil si křídlo, odlétla mu kamarádka, dostal facku, zakop a spad do díry, odlétla mu rodina – výpověď chlapce, který prožívá rozvod rodičů.

Vymýšlet Bářino sdělení slovem a poté ho zazpívat se zdálo pro děti obtížné. Tento úkol předpokládá určitou rozumovou úroveň, dávku fantazie a rychlé reakce – to vše ve spojení se zpěvem. Proto jsem byla nucena zvolit jednodušší variantu, kdy děti vymýšlely pouze popěvek na slabiky bi-bi, beze slov. Dle úrovně dětí se popěvky lišily svou délkou a rozsahem tónů.

A co se dělo na konci příběhu, kdy děti měly možnost spolu s Josífkem prožít radost ve vyslechnuté skladbě? Prý: Byla oslava, upekli dort, pověsili balonky, ozdobili si hnízdo, měli bonbónky a perníčkový dort, tancovali apod.

Rozdíl v uváděných písních dur a moll děti bezpečně poznaly, nechybělo radostné spontánní vyjádření tělem a pohybem.

Žezulíčko, kde jsi byla?

Česka'

Vesele

žě - žu - lič - ko, kde jsi by - la,

DRÁVKA

OSTINATO žě - žu - lič - ko, žě - žu - lič - ko,

žes tak dlou - ho ne - ku - ka - ra?

DRÁVKA

OSTINATO žě - žu - lič - ko, žě - žu - lič - ko,

A - ja - ja, ku - ku - ku, se - dě - la jsem na bu - ku,

TAMBUŘINA
† CHŘESTIDLO

DUP

a - ja - ja, ku - ku - ku, se - dě - la jsem na bu - ku.

TAMBUŘINA
† CHŘESTIDLO

DUP

JÁ MÁM DOMA STRAKATÉHO PEJSKA

Popis

Česká lidová píseň ve dvoučtvrtovém taktu, v rozsahu osmi tónů. Hrajeme živě.

Téma a využití písně

Námět písně můžeme využít k poznávání domácích zvířátek.

Pomůcky

Obrázky zvířátek – pejsek, kočička, koník

Orffovy nástroje - bubínek, drhlo, rolničky

Xylofon

Náměty činností

Kdopak asi napsal tuto písničku? Zamyslíme se nad jejím obsahem a nad tím, kdo by mohl být autorem této písničky.

V intonačním cvičení děti zopakují některé popěvky zvířecí řečí. Pohyb melodie ukážeme pohybem ruky. Délka a tónový rozsah popěvku se odvíjí od úrovně dětské skupiny.

„haf, haf, hafí, haf“ (g¹, e¹, g¹,g¹, e¹)

„mňau, mňau, mňau, mňau, mňau, mňau, mňau (c¹, d¹, e¹, f¹, g¹, a¹, g¹)

„í-haha, í-haha, í-hahahá (h¹-gis¹, gis¹, h¹-gis¹, gis¹, fis¹-gis¹, fis¹, e¹)

Cíl – rozlišit barvu tónu

Jednotlivým zvířátkům z písně vybereme společně s dětmi barvu hudebního nástroje. Např. kočka - rolničky, pes – bubínek, koník – drhlo. Děti si zakryjí oči, učitelka zahraje zvuk některého z nástrojů a děti hádají, které zvířátko se právě ozvalo.

Náročnost můžeme zvyšovat tím, že zahrajeme najednou více nástrojů, nebo přidáním zvuků dalších vymyšlených zvířátek.

Cíl - Rozvíjet představu o klesající a stoupající melodii

Kočka leze...

V zahrané stupnici děti poznávají, zda kočka leze nahoru či dolů. Stoupající nebo klesající melodii znázorňují pohybem ze stoje do dřepu a naopak. Některé z dětí může postup melodie vyjádřit hrou na xylofon.

V zahraném popěvku písni *Pomoz, pomoz má Haničko věneček zaplésti*, dle klesající melodie děti postupně také klesají dolů.

Cíl – zvládnout předávaný zpěv

Pokud píseň děti dobře znají, můžeme v kruhu „posílat“ sousedovi vždy kousek písničky.

První dítě začne zpívat 1. – 4. takt písni, ke zpěvu připojí hru na ozvučná dřívka s vyjádřením rytmu. Po ukončení zpěvu je předá vedle sedícímu kamarádovi, který zpěvem a hrou pokračuje v 5. – 8. taktu (další 9. – 12. taktem). Další děti se ve zpěvu a hře na dřívka střídají vždy po čtyřech taktech. Ostatní mohou vyjadřovat rytmus tichým tleskáním do kolen jako doprovod.

Cíl – vyjádřit metrum a rytmus v písni

Pokud děti písničku již znají, vyzkoušíme zpěv jako pejsci – haf, haf, kočičky – mňau, mňau, koníci – íha, ha, ha.

Tento zpěv můžeme spojit s chůzí v prostoru s vyjádřením metra. Na těžkou dobu dupneme silněji s plesknutím do kolen. V 9. – 12. taktu na slova *Pomoz, pomoz...* přejdeme k vyjádření rytmu s tleskáním.

Cíl – vyjádřit pohybový doprovod k písni

Základní postavení – dvojice.

1. – 4. takt, otáčení ve dvojici dokola

5. – 8. takt, otáčení v opačném směru

9. – 12. takt – dvojice dětí stojí naproti sobě, drží se rukama a představují zaplétání věnečku (obdobný pohyb jako řezání dříví)

Cíl - Znázornit rozdílnost tempa pohybem

Části písni hrajeme v rychlém a pomalém tempu, necháme děti reagovat na změny tempa pohybem.

Při seznámení s písničkou dostaly děti za úkol vyposlechnout, o jakých zvířátkách se v písni zpívá. Poté následovaly hádanky, ve kterých měly reagovat na pravdivost, či nepravdivost mého tvrzení. Je pravda, že v písničce se zpívalo o slonovi, veverce, koníkovi...?

Většina dětí dokázala se správností určit zvířátka v písničce. Následoval rozhovor, ve kterém děti sdělovaly své zážitky s těmito zvířátky. A kdo asi písničku napsal? Většina dětí se shodla v tom, že to musel být asi pán nebo paní, kteří se o zvířátka starají. Chvíli jsme si vyprávěli o tom, o jaká zvířátka se doma staráme my.

Rytmická improvizovaná sdělení se zdála pro děti zábavná, někteří se smály výmyslům ostatních: Já mám doma... *strakatého králíka, zlatou rybičku, bílého pejska, barevného chamíka, růžového pejska, pomalou želvičku, rybičky, barevného ptáčka, zeleného hada*. Při tomto cvičení je náročné vytvoření určité představy, což děti zvládly i v kombinaci s melodií.

Dětem se dařilo zazpívat melodii jako zvířátka, sami se zájmem se pokoušely o nové zvířecí popěvky. Zaznamenala jsem u některých dětí pokrok v sólovém zpěvu těchto popěvek, kterého ještě před nedávným časem nebyly schopné.

Při předávaném zpěvu částí písničky dařilo posílat po kruhu dětí dál v závislosti na postřehu a pozornosti dětí.

Při vyjádření dynamiky se dětem zalíbila hra, kterou jsme neplánovaně zařadili – Zvířátka v dešti. Děti dle domluveného pohybu mé ruky vyjadřovaly hrou na dřevěná vajíčka dynamiku zvuku – deště. Hru jsme na přání dětí několikrát opakovali. Vyjádření změn tempa v písni ve spojení s pohybem vygradovalo u dětí do nejrůznějších spontánních radostných pohybů. Několikrát jsme změny tempa na přání dětí opakovali a při rychlém tempu se společně všichni nasmáli.

Živě České

Ja' mám doma strakatého pejska

Ja' mám do - ma stra - ka - te - ho pej - ška.
 on mě hlí - dá vra - ne - ho ko - nič - ka.

XYLOFON

TRIANGLE

Po - moz, po - moz, má Ha - nič - ko, vě - ne - ček ze - ple - sti.

CHŘESTIDLO
DRÁVA

OSTINATO

po - moz, po - moz, po - moz, po - moz, po - moz, po - moz nám.

JÁ MÁM DOMA STRAKATOU KOČIČKU,
 ONA RÁDA BĚHÁ PO DVOREČKU.
 POMOZ, POMOZ, MÁ HANICKO,
 VĚNEČEK ZAPLESTI.

7. Závěr

V diplomové práci jsem se věnovala praktickému využití lidových písní se skupinou pětiletých dětí. Náměty činností k jednotlivým písním vznikaly postupně, inspirací se mnohdy stávaly děti samotné, které svými reakcemi dávaly podnět k vzniku dalších činností.

Mohu konstatovat, že do všech aktivit se děti zapojovaly se zájmem, ale ten netrvá mnohdy u této věkové kategorie dlouho. Proto při veškerém působení bylo důležité z mé strany reagovat na potřeby dětí a s upadajícím zájmem poskytnout vhodnou další nabídku, která znovu podnítila dětskou pozornost.

V některých dnech jsem z reakcí dětí vnímala velké uspokojení, naopak se vyskytly i dny takové, kdy jsem dobrý pocit postrádala. Tato pocitová různorodost asi přirozeně k této práci patří, neboť děti jsou živý materiál a jejich momentální pozornost, nadšení a aktivitu ve skupině ovlivňuje mnoho faktorů.

Děti měly možnost seznámit se aktivní formou s nabízenými lidovými písněmi a jejich příběhy, které nám otevřely společný prostor k rozhovorům a k prozkoumání děje.

Lidové písničky jsme zpívali, doprovázeli rozmanitým pohybem a doprovodem na dětské hudební nástroje, což podněcovalo vlastní seberealizaci dětí.

Nejsložitější činností ve skupině se jevily hudební doprovody písní formou rytmického ostinata. Nevycházely z přirozenosti dětí, vyžadovaly velkou soustředěnost a po chvíli přestaly děti bavit.

Nejpřirozenějším typem doprovodu se zdálo být rytmické vyjádření písně na různé Orffovy nástroje. Každý doprovod jsme zkoušeli zvlášť a po jeho zvládnutí jsme se pokoušeli o společnou souhru.

Velkou oblibu jsem zaznamenala u tvořivých rytmických činností a dále pak u spojení písní s pohybem, kde měly děti dostatek prostoru k vyjádření svých prožitků. Pro zkonkretizování některých hudebních představ dětí jsem vyrobila pomůcky, např. kladívka pro uvědomění si tempa, naplněné skleničky tekutinou, k oživení doprovodů písní byly využity netradiční předměty, např. kuchyňské nádobí, čajové lžičky, „makové nástroje“, vyrobené s dětmi.

Některé činnosti, zejména tvoření doprovodů, vyžadovaly především můj názorný příklad pro to, aby je děti zvládly.

Jednotlivé úkoly, které vycházely z lidových písní, přispěly k rozvoji citlivosti dětí pro barvu tónu, výšku, k vnímání dynamiky, k rozvoji rytmického a tonálního cítění.

Poslech písní, či skladeb vyvolával v dětech určité emocionální reakce. Jejich slovním vyjadřováním se rozvíjely jazykové dovednosti a vzniklé hudební představy často podněcovaly děti k pohybové tvořivosti. Z prováděných činností je zřejmé, že kdykoliv nám situace dovoluje, je dobré využívat propojenost zpěvu s pohybem. Děti si o toto samy přirozeně beze slov říkají.

Nabízené aktivity s lidovými písněmi napomáhaly k rozvoji dětského myšlení, paměti, řeči, pozornosti, hudební představivosti, podporovaly rozvoj tvořivých schopností a fantazie, přispívaly k fyzickému rozvoji, rozvoji sociálních vztahů a ovlivnily i přirozené sebevyjadřování dětí.

Po skončení každé hodiny si děti odnášely list s písničkou domů. Postupně si tak vytvářely zásobu písní, ze kterých vznikal sborníček s názvem „Ať je léto nebo zima, s písničkou je vždycky prima“.

Při společném setkávání s písničkami jsem se především snažila dětem zprostředkovat příjemné prožitky z jejich vlastních projevů, přispět k zažívání pocitů vlastního úspěchu a k rozvoji kolektivního cítění, což vše přirozeně přispívalo k utváření vztahu k písním.

Uváděné náměty se nemohou stát pro nikoho „doslovným“ návodem, ale podnětem pro tvůrčí možnosti při práci s písní. Nabídku lze využít s ohledem na složení dětské skupiny. Proto některé činnosti bude potřeba obměnit, jiné úplně vynechat, či dotvořit.

8. Seznam použité literatury a zdrojů

8.1 Seznam literatury

1. BRANISLAVOVÁ, Věra. *Za písničkou ještě jinak*. Praha: Supraphon, 1985.
2. BRANISLAVOVÁ, Věra. *Za písničkou*. Praha: Supraphon, 1970.
3. DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Ostrava:Montanex, 1992, ISBN 978-80-7225-329-6.
4. DRÁBEK, Václav. *Stručný průvodce hudební psychologií*. Praha: UK, 2004, ISBN 80-7290-161-3.
5. HERDEN, Jaroslav a JENČKOVÁ, Eva a KOLÁŘ, Jiří. *Hudba pro děti*. Praha: Karolinum, 1992, 80-7066-522-X.
6. HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: Garamond Jos. R. Vilímek, 1946.
7. JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-7367-750-3.
8. KOMENSKÝ, Jan., Amos. *Informatorium školy mateřské*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-200-1451-1.
9. KODEJŠKA, Miloš a VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební výchova dětí předškolního věku I., Hudební schopnosti*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989, ISBN: 80-7066-035-X.
10. KODEJŠKA, Miloš. *Hudební výchova dětí předškolního věku II., Hudební prostředí v rodině a mateřské škole*. 1. vyd. Praha: UK, 1991, ISBN: 80-7066-488-6.
11. KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-1568-1.
12. KULHÁNKOVÁ, Eva. *Písničky a říkadla s tancem*. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-515-8.

13. LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006, ISBN 978-80-87553-65-7.
14. MELKUS, Libor. *Rozvoj dětské hudební představivosti při nácviu písní*. Praha: Supraphon, 1970.
15. PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010, ISBN 978-80-246-1830-2.
16. *Rámcový program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VUP, 2004, ISBN 80-87000-00-5.
17. SVOBODOVÁ, Eva a kol. *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha: Karolinum, 2010, ISBN 978-80-246-1830-2.
18. STOJAN, Jaroslav. *Malička su. 1, 2, 3*, Přerov: Jasto, 2013.
19. STACHAK, Tatiana. *Kytarová extra třída*. Praha: Barenreiter, 2014.
20. SUŠIL, František. *Moravské národní písně*. 5. vyd. Český Těšín: Agro/Mladá fronta, 1998, ISBN 80-80-7203-096-5.
21. SYNEK J., *Didaktika Hudební výchovy I*, str. 41 [online]. 2013 [cit. 2015-07-05].
Dostupné z:
http://khv.upol.cz/dokumenty/pedagogove/7/Synek_Didaktika%20hudebni%20vychovy%201.pdf
22. TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7178-916-X.
23. ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a TICHÁ, Alena a Burešová Věra. *Písničky a jejich dramtizace*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-477-X.
24. ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-928-6.
25. ÚLEHLA, Vladimír. *Živá píseň*. V Praze: nakl. Fr. Borový, 1949.
26. VALOVÝ, Evžen. *Lidová píseň*. 1. vyd. Brno: rektorát UJEP Brno, 1978.

27. VÁCLAVEK, Bedřich. *O lidové písni a slovesnosti*. Praha: Československý spisovatel, 1963.
28. VASINOVÁ, Věra – GROSSMANOVÁ. *Několik slov o hudbě*. Praha: Naše vojsko, 1955.
29. ZEZULA, Jiří a JANOVSÁ, Olga a kol. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, ISBN 80-04-24939-6.
30. "Zpívat se naučíte pouze zpíváním," říká Pavel Jurkovič. Česká televize [online]. 2013 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/224580-zpivat-se-naucite-pouze-zpivanim-rika-pavel-jurkovic/>